

Varpas išeina kas mėnesis. Metinė prekė su parsiantimu:

Rusijoje . . . uždengtose
gromatose . . . 6 rubl.,
Prusose . . . 4 auks.,
Amerikoje ir kitur 5 auks

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
už ištiesą eilutę smulkaus
rašto kaštuoja
80 fen. arba 40 kap.

literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis.

Pravoslavija Kauno gubernijoje.

Pernai teko mums netikėta laimė: turėjome tris jubilėjus — dešimties metų įsteigimo „Aušros“ šimto metų — S. Daukanto gimimo ir trečią? Trečias, mat, tarp šitų dviejų pasitaikė, ir mės jį pražiojsojome; tai buvo penkias dešimties metų jubilėjus įtaisymo Kauno gubernijos. Kodėl jį pražiojsojome, sunku įspėti; gal but delto, kad jis išpuolė į pat vasarą, Liepos mėnesio pirmą dieną, kada mūsų darbininkai lanko yvairius kampelius savo tėvynės, jieškodami smagių įspudžių, minčiai naujos medegos, ir pertai šį-tą gali užmiršti; gal but delto, kad tai nebuvo jubilėjus atsitikimo, prigulinčio prie visos tautos gyvenimo, — nors šitos priežasties nenorėčiau per tikrą laikyti, nes Kauno gubernijoje gyvena gera dalis mūsų tautos; ant galo, rasi ir del svarbesnės priežasties tapome nedėkingi savo valdžiai; gal but supratimas tautos idealų kalbėjo mūsų širdžiai, kad įsteigimas Kauno gubernijos negali but šaltiniu smagių jausmų, kurie sutrauktų visuomenę į tikrą dvasišką vienybę ir iššauktų linksmus atminimus. Bet užtai mūsų tylėjimą ar užmiršimą atiteisė vyriausybei vietinė valdžia, išleidus didoką knygą vardu „Kovenskaja gubernija za vremena 1843—5893 g.“, kurioj aprašyta dalis istorijos Kauno gubernijos per penkiasdešimts metų jos atskiro gyvenimo. Sakau, kad šitoj knygoj aprašyta tik dalis istorijos Kauno gubernijos, delto, juog skaitytojas ras joje tik istoriją pravoslavijos, visokių valdžios institucijų ir aprašymą, teipgi tik iš formališkos pusės, ukininkų reformas ir mokyklų, vidutinių ir žemesniųjų; žodžiu, joje aprašyta tik atmainos, prigulinčios prie paviršinio visuomenės gyvenimo, paties-gi gyvenimo, viso to, kame apsi-reiškia žmogystė su materiališkais ir dvasiškais reikalais, visai nematyt minėtoj knygoj, tartum Kauno gubernijos gyvenimas nieku daugiau neapsireiškė per visą penkiasdešimtį metų, kaip tik visokioms valdžios institucijoms. Bet, nors Kauno valdininkų knygoj randame tik istoriją institucijų, į kurias įspraudė Kaunėnus, vienok šiur-tur regimi teipgi ir platesni Rusų vyriausybės siekiai Lietuvoj. Šitie siekiai kartais aiškiai regimi, kartais paslėpti, bet ir tai nemokamai teip, juog skaitytojas vis gali lengvai suprasti, ką apskelbė svietui Kauno valdininkai, nusprendę palikti atminimą pra-

ėjusio laiko ir duoti pamokinimą ateisiančiomis kartoms.

Labiausiai rupi Kauno valdininkams pravoslavija, nes aprašymu jos prasideda jų pamokslinga istorija. Neaprašę da pravoslavijos padėjimo per paskutinius 50 metų, jie siekia į gilią senovę, į XIII amžių, ir, kaip tiesiog priimta Rusų istorijoje apie Lietuvą, be kokio abejojimo skelbia, kad jau tuomet Lietuva buvus beveik visa pravoslaviška ir tik unija su Lenkija pertraukus dvasišką Rusų įtekmę Lietuvoj ir drange sustabdžius išsiplatinimą pravoslavijos. Sunkiausi pravoslavijai laikai buvę nuo galo XVI iki galui XVIII amžiaus; šitas tarpas esąs sopulingas lapas pravoslavijos istorijoje. Bet štai antroj pusėj XVIII amžiaus atsiranda smarkus apgintojas pravoslavų šiaur-vakarinio krašto, Baltarusių vyskupas Jurgis Koniski, kuris savo kalba pasakyta 1763 m. ciecorienei Katarinai II. perskyręs pravoslavijos istoriją, kaip Maiziešius jūros vandenį. Sulygindamas pravoslavijos padėjimą Rusijoje ir šiaur-vakariniam krašte, jis teip pasakęs; „čia (Rusijoje) tikėjimo žiburys, nuo Vladimiro dienų užžibintas, aiškiai žiba ikišiol; pas mus daugelyj vietų šitą žiburį užputė smarkus vakarų vėjai. Čia Dievo namuose laisvai garbina Jo vardą; pas mus labai daug Dievo namų atimta, likusieji išnaikinti ir uždaryti ir juose girdėt tik pelėdų ir varnų balsai . . . „bet viltis išganymo linksmina mus!“ 1765 metuose tas pats Koniski pasakęs Lenkų karaliui Varšavoje ne menkiaus smarkią kalbą, kuri nuskambėjus dagi per visą vakarinę Europą, ir nuo 1772 m. prasidėjęs išganymas Baltarusijos, o nuo 1705 m. — ir Lietuvos. Pagiedoję lozoriaus giesmę žodžiais visagalingo Baltarusių vyskupo, „Kauno istorikai“ pasakoja, jau linksmesniu tonu, apie užduotį, kurią reikėjo išpildyti Lietuvoj del nuvargintos ir paniekintos pravoslavijos. Šitoji užduotis buvus dvejopa; viena, išnaikintuosius maldos namus reikėjo vėl įtaisyti, uždarytuosius — atidaryti, atimtuosius — susigrąžinti; antra, reikėjo naujus statyti. Ką-gi padarė valdžia Kauno gubernijoje per 50 metų, idant išpildytų šitą užduotį? Skaitytojas be-reikalo jieškotų minėtoj knygoj pilno atsakymo ant šito klausymo; „Kauno istorikai“ aprašė tik išpildymą antros pusės valdžios užduoties del pravoslavijos, o apie pirmąją pusę nė žodžio nemiktelėjo. Matyt, čia jie užmiršo tai per įtekmę graudingų ir link-

smų jausmų, koki buvo apėmę juos pradžioj aprašymo pravoslavijos. Apskelbę, reikėjus susigražinti atimtus maldos namus ir įtaisyti apleistus ir išnaikintus, jie neparodė nė vieno paveikslo, kad katalikai kitakart būtų atėmę arba išnaikinę kokianors cerkvę; gal tai ir buvo kada istorijoj, bet kadangi autoriai nepaminėjo nė vienos cerkvės, kurią valdžia būtų susigražinus nuo katalikų, tai drąsiai galima sakyti, kad arba jų atmintis perdaug silpna, juog čia-jau, ant to paties žingsnio, užmiršta, ką buvo ketinę rašyt, arba kad jie skelbia gyva melą, nebutus daigtus, norėdami tik išvilioti nukankintųjų vainiką pravoslavams Kauno gubernijos nuo ateinančių kartų, kurias jie drįsta mokinti savo knyga. Toks rašymas iš karto doriškai nužemina „Kauno istorikus“ akise kiekvieno žmogaus, reikalaujančio, kad žodžiai atsakytų tikrybei, ir tuojaus duoda progą manyti, kad tikra valdžios užduotis del pravoslavijos paslėpta, kad čia turi but siekiai, kuriuos reikia slėpti nuo visuomenės sudo. Iš-tikro: patys autoriai padeda įspėti tokius siekius pačioj pradžioj pravoslavijos aprašymo. Pasakę, kad valdžiai reikėję susigražinti atimtosios cerkvės, jie išskaito pirmių pirmiausiai, kiek buvo cerkvių įtaisant Kauno guberniją; pasirodo, kad pirmiausia paminėta cerkvė, Aleksandro Nevsko soboras, atimta nuo katalikų ir perdirbta iš bažnyčios, pastatytos jezuitų 1759 m.; peržiūrėdami-gi visą cerkvių skaitlių, dabar esančių, pasitikriname, kad iš 44 cerkvių 37-ios pastatytos valdžios ir atskirų žmogystų (atskirų žmogystų pastatyta tikt kelios), o 7 — perdirbtos iš katalikų bažnyčių, atimtu pirm ir po įtaisymo Kauno gubernijos. Aišku delto, kad tikra valdžios užduotis buvo ne vien susigražinti atimtas ir išnaikintas cerkves, bet atimti ir išnaikinti katalikų bažnyčias, idant pagaliaus visiškai išnyktų katalikų tikėjimas. Šita užduotis aiškiai regima teipgi iš didelio skaitliaus cerkvių, pastatytų po įtaisymo Kauno gubernijos. Nuo 1857 m. iki 1886 m. pastatė 30 cerkvių ir labiausiai skubino statyti jas aštuntą dešimtį metų; taigi 1870 m. pastatė tris cerkves, 1871 m. — 3; 1872 m. — 3; 1873 m. — 1; 1874 m. — 3, 1875 m. — 1, ir 1876 m. — 4; tokiu būdu per 7 metus pastatyta 18 cerkvių. Toks skaitlius cerkvių, pastatytų per keletą metų, butinai verčia manyti, kad jas statė ne del reikalų gyventojų-pravoslavų, kaip sako „Kauno istorikai“, bet suvis del kitokių siekių; jug negalimas daiktas, kad gubernijoj, apgyventoj katalikų, kur pravoslavai — tik vieni činovnikai, siek-tiek sodiečių ir pirklių, skaitlius pravoslavų būtų teip pasididinęs per 7 metus, juog būtų reikėję pastatyti 18 cerkvių. Kad tiek cerkvių nereikėjo pravoslavams, matyt ir iš žodžių pačių autorių jubilėjaus knygos; pagal įstatymus 7 Gruodžio 1867 metų cerkves statė vyriausybė savo ištekliu, o taisyti jas turėjo patys gyventojai; ne-

žiurint, vienok, ant šitų įstatymų, vyriausybė turėjo netik statyti, bet ir taisyti cerkves, nes gyventojų-pravoslavų, anot autorių, labai maža tėra ir tie patys neturtingi. Regisi, kad teip aiškinant priežastį, del kurios vyriausybė turėjo taisyti cerkves, negalima aiškiaus išrodyti, kad Kauno gubernijoj visiškai nereikėjo ir nereikia tiek cerkvių, kiek jų pristatė, ir kad vyriausybei rūpėjo ne pravoslavų tikėjimo, reikalai kaip kad sako autoriai, bet išnaikinimas katalikų tikėjimo. Tai matyt ir iš prilyginimo skaitliaus cerkvių prie skaitliaus gyventojų-pravoslavų. Įtaisant Kauno guberniją parapijinių cerkvių buvo 10, o pravoslavų apie 5000; taigi viena cerkvė atsiėjo ant 500 gyventojų. Regisi, kad tiek cerkvių galėjo visiškai pakakti tokiam skaitliui gyventojų; vienok autoriai sako, kad jų buvo permaža, ir gyventojai tankiai negalėję pakakinti savo tikėjimo reikalų. Šitiems žodžiams niekaip negalima tikėti, nes pradžioj penktos dešimties metų cerkvių nebuvo tik dviejuose pavietuose, Panevėžio ir Telsių; kituose gi pavietuose buvo kur po vieną, o kur ir daugiau; taigi Kauno paviete buvo 2 cerkvės, Raseinių, Vilkmėgės ir Sianlių — po 1, o Aleksandriškio paviete — dagi 5. Kadangi gyventojų-pravoslavų tuomet buvo visoj gubernijoj tik koki 5000, tai kiekvienam paviete negalėjo buti jų tiek, kad vienos cerkvės būtų neužtekę; berots, jeigu vienos būtų neužtekę, tai drąsiai galima sakyti, kad vyriausybė nebutų apleidus savųjų; jug Aleksandriškio paviete buvo penkios cerkvės, o tai liudyja, kad čia pravoslavų buvo daugiau, nekaip kituose pavietuose, ir delto vyriausybė priderančiai aprupino jų tikėjimo reikalus; tą pat ji būtų padarius ir kituose pavietuose, jeigu būtų tikrai reikėję. Telsių paviete nebuvo cerkvės, bet čia nė nereikėjo tuomet, jeigu daug vėliaus, butent po 25 metų Vilniaus apiegardos globėjas padavė apšvietimo ministeriui projektą, kad uždarytų Telsių progimnaziją, iškišdamas per priežastį tai, kad Telsių pavietas apgyventas vienų katalikų ir kad da negreitai atsiras tiek pravoslavų, kad progimnazija turėtų raison d'être ir del katalikų. Užtai begu galima abejoti, kad del tos pačios priežasties nebuvo cerkvės nė Panevėžio paviete. Bet galima užtėmyti, kad jeigu ir būtų užtekę 10 cerkvių, iki Kauno gubernija nebuvo atskirta nuo Vilniaus, tai potam vis-gi negalėjo jų pakakti, nes įkurimas atskiros gubernijos padidino skaitlių visokių valdžių ir institucijų ir pertai sutraukė į Kauno guberniją daugiau pravoslavų, nes tik jie vieni teturėjo ir tebeturi tiesą ant viešpatystės tarnystos; apart to, skaitlius pravoslavų turėjo pasididinti, nors ir vėliaus, delto kad Lenkams uždraudė pirkti žemę ir visokiu būdu rūpinosi, kad jų vietą užimtų pravoslavai ir tikri Rusai. Suprantamas daiktas, negalima ginti, kad pasididinus skaitliui pravoslavų del šitų priežasčių, tikrai galėjo buti permaža tų 10 cerk-

vių, ką buvo įtaisant Kauno guberniją; vienok negali teipgi abejoti, kad vis-gi pravoslavams perdaug 44 cerkvių, kiek šiandien jų yra, ir kad vyriausybė statė jas ne tikėjimo reikaliams. Tai parodo prilyginimas skaitliaus cerkvių prie skaitliaus gyventojų, dabar esančių Kauno gubernijoje; pravoslavų, kaip sako autoriai, yra apie 40000, o cerkvių — 44; taigi viena cerkvė pareina beveik ant 900 žmonių — skaitlius ne toks didelis, juog negalima būtų sakyti, kad maldos namų yra daugians, nekaip reikia! Vyriausybei, vienok, regisi, kad cerkvių vis dar mažai, ir delto 1884 metuose nusprendė pastatyti da 7, iš kurių viena, Jonave, jau pabaigta. Taigi po keleto metų Kauno gubernijoje bus 51 cerkvė, neskaitant 3 klioštorių, cerkvių prie kalinio Kaune ir prie kariumenės ir statomo Kaune kareivių soboro. Turbut del tokio cerkvių skaitliaus „Kauno istorikai“ pasididžiuodami šaukia, kad „vakarų vėjai negalės jau užpusti pravoslavijos žiburių.“ Ar išsipildys šita jų viltis, parodys ateitis; ta pati ateitis įtrauks teipgi į amžių metraščius, kad „Kauno istorikai“, užsimanę atsižiūrėti ant 50 metų darbo ir palikti pamokinimą busiančioms kartoms, nedorai pasielgė stengdamiesi įkalbėti svietui, buk Rusų vyriausybė turėjus susigrąžinti Kauno gubernijoje atimtas cerkves ir pristatyti daug naujų cerkvių del tikrų tikėjimo reikalų; tuo-tarpu kiekvienam aišku, kad pravoslavija esti vyriausybei tik įrankis pasiekti politiškiems siekiams, kuriuos visus galima trumpai pavadinti išnaikinimu Rusijoje svetimų tautų. Šitie siekiai ne vakar užgimė, kad galima būtų tikėtis paslėpti juos nuo visumenės keletu žodžių, kuriuose skamba tartum graudus balsas dvasios, suprantančios tikrai nelaimingą padėjimą pravoslavijos. Kaip gyvenimas visada liudyja tikrybę, nors ir visai stengtusi ją paslėpti, teip ir faktai. aprašyti jubilėjaus knygoj, visada liudys tai, ką jie turi liudyti tarp tam tikrų sąlygų visuomenės gyvenimo, ir nėkoki žodžiai nepermainys jų. Nė istorijos atsitikimai, nė protavymai apie viešpatystės naudą nepertikrīs visuomenės, kad Rusijoje nėra tikėjimo laisvės, nors įstatymai ir kalba apie ją; laisvai gali tikėti tik pravoslavai, o kiti tikėjimai tik kenčiami kaip piktas daigtas, be kurio tuo-tarpu negali apsieiti, ir tankiausiai da persekiojami. Tai galima pasakyti ypač apie katalikų tikėjimą; katalikas lygus žmogui, nuo kurio be sūdo atimtos visos tiesos, apart vienos — gyventi ir jausti, kad didžiausia civilizacijos idėja, sąžinės laisvė, del kurios žmonija perkentėjo daug bajsių kovų, neturi nėkokių vertės Rusijoje dagi šiandien ir panaši į menką šviesos spindulėlį, kuris šviečia tamsumoj tartum pasislėpęs, idant pikta dvasia jo nepamatytų.

Jonūškis.

Kainas.

Misterija Byron'o parašyta, vertė Vincas Kapsas.

Ypatos:

Vyrai — *Adomas* : Moters — *Ada*
Kainas : *Cilė*
Abelis : Dvasios — *Angelas*
 Moters — *Jieva* : *Liuciperius.*

Aktas pirmas.

Rojaus apygarda. Saulėtekis.

Adomas, Jieva, Kainas, Abelis, Ada ir Cilė rengia aukaa.

Adomas.

O Dieve Amžinasis! Visagalis!
 Kursai iš gilumų tamsių žodžiu
 Ant vandenių plačių paleidai šviesą,
 Garbė, Jehova, Tau! garbė, garbė!

Jieva.

O Dieve! Tu, kurs paliepei but dienai
 Ir vakarui nuo ryto atsiskirt,
 Kurs dangų užtiesei, vandens galybę
 Į jures ir upes padalinai.
 Ir joms pritinkančias vietas paskyrei,
 Garbė, Augščiausiasis! garbė, garbė!

Abelis.

Garbė Sutvetojui visos pasaulės,
 Kurs ugnį, orą, žemę, vandenį
 Išskyrei! Dieve geras, kurs sutvėręs
 Visas gėrybes pavedai žmonėms,
 Idant Tau garbė duotų ir mylėtų,
 Garbė, Sutvetojan! garbė, garbė!

Ada.

O Amžinasis! Tėve viso svieto,
 Kurs grožį giminei žmonių davei,
 Už tai nuo jų didesnės laukdams meilės,
 Duok mums Tėve ir juos mylėti! garbė!

Cilė.

O Dieve! Kurs mylėdams sutvėrimą,
 Davei į rojų žalčiui įsiveržt,
 Idant išten tėvus išvytu mano,
 Toliaus nuo pikto gelbėk mus! garbė!

Adomas.

Bet ko gi tu tyli, sunau vyriausias?

Kainas.

O ką turiu kalbėt?

Adomas.

Kalbėk maldas!

Kainas.

Jug jus kalbėjot? kam da man?

Adomas.

Širdingai

Mes meldėmės.

Kainas.

Ir balsiai. Jūs maldas

Visas girdėjau.

Adomas.

Aš tikiuos, kad Dievas

Išgirs mūsų maldą.

Abelis.

Amen!

Adomas.

Ko gi tu,

Sunau, tyli?

Kainas.

Ar ne geriau tylėti?

Adomas.

Delko?

Kainas.

Nėr ko prašyt.

Adomas.

Tai dėkavok!

Kainas.

Už ką?

Adomas.

Juog gyvs esi?

Kainas.

Kol da nemiręs.

O mirti man jug reiks?

Jieva.

O varge! jau

Užginto medžio vaisiai ima kristi.

Adomas.

Kam, Dieve, medį ta pasodinai?

Kainas.

O kas gi liepė skint nuo to tik medžio?

Reikėj' jum ir nuo medžio gyvasties

Paskint. Tad kas jum butų ką padaręs?

Adomas.

Sunau! tų žodžių man neatkartok!

Nepiktžodžiauk! yra tai žalčio žodžiai!

Kainas.

Delko gi, tėve, jų neatkartot?

Žaltys jum nemelavo: rojūj' augo

Ir medis gyvasties ir pažinties.

Ir gyvastis gera, ir pažinimas geras,

Tai argi gal juose kas pikto but?

Jieva.

Vaikeli mano! lygiai teip kalbėjau,

Kada, da prieš pagimdymą tavęs,

Buvau aš nusidėjus. Dieve saugok

Nelaimę mano tavyje regėt!

Tu nors dabar n'įkliuk į tas žabangas,

Kurios ant amžių rojaus laimę mums

Sugriovė. Pasikakink tuo, ką turim!

Kad butume mes darę teip pirma,

Tai šiandien tu, vaikeli, nemurmėtum!

Adomas.

Maldas mes pabaigėm. Dabar eime

Kiekviens prie savo darbo — jis yra lengvas —

Gera, derlinga žemė užmokės

Mums šimteriopai.

Jieva.

Kam murmėt, suneli!

Prisiziurėk tu tėvui. Buk kantrus,

(Adomas su Jieva atsitraukia.)

Cilė.

Su mumis tu n'eini?

Abelis.

Kodel tu

Toks apsiblausęs, toks rūstus? Brolau,

Naudos iš to jug nēr, tiktai bereikal,

Gali užrustint Dievą. Kas tau yr?

Ada.

Ir ant manęs pyksti, mieliausias Kaine?

Kainas.

Ne, Ada, nei norėčiau aš čionai

Nors valandą likt vienas. Aš nesveikas:

Man širdį nerimastis graužia. Tu,

Brolau, palikk manė čia vieną — pereis.

Ir jus, seselės, eikite su juo!

Už gerą širdį jusų aciū!

Ada.

Jei

Užtruksi čia, tai aš vėla ateisiu.

Abelis.

Tesuramina Dievas!

(Atsitraukia su seserim.)

Kainas.

O! tai tau

Gyvenims! Dirbki — ir už ką? Už tai tik,

Kad tėvas nusidėjo! Kuogi aš

Prasikaltau? Manęs tada nebuvo

Da nē ant svieto. Jug aš gimt visai

Netroškau: man nemielas tas gyvenimas,

Kurį gavau aš nuo tėvų. Kam tėvs

Paklausė žalčio? moteriškės? Kam-gi

Už tai tur kęst? Jeigu medis pasodints —

Delko ne žmogui? Jeigu ne, tai kodel

Parodė tėvui dar ir vietą, kur

Tas medis auga? Man ant to atsako:

„Tai geras Dievo noras.“ Ką-gi aš

Galiu žinot? Tiesa, Jis Visagalis,

Bet ar privalo jau ir geras but'?

Bent vaisiai Jo gerumo — kartus. Valgyt

Aš juos turiu už svetimas kaltes . . .

O kas-gi ten? Išrodo, lyg but angel's . .

Bet ne, čionai baisi dvasia, visai

Į angelus iš veido nepanėsi.

Iškur ta baimė? aš drebu. Delko?

Mačiau jug dvasių dvaug prie rojaus vartų.

Matau kasdien jas ten, kada viens sau

Pavakarėms aš klaidžioju, žiurėdams

Į tėviškę, kurią išplėšė man.

Su kardais šviesūs angelai ją sergti

Ir neprileidžia manęs nē ištol'.

Delko-gi aš, tų dvasių nebijodams,

Dabar drebu prieš šitą? Ji tur būt

Stipresnė už anasias, galingesnė.

Graži ji — būt gražesnė už anas,

Kad ne tas skausmas ir nusiminimas,

Kurie su jos nemiryste išvien

Matyt sujungti Ar-gi gali būti?

Tai kęsti tur ne vienas tik žmogus?

Ji artiuasi.

(Prisiartina Liucipierius.)

Liucipierius.

Žmogau! dulke!

Kainas.

Tu kas?

Liucipierius.

Valdovas dvasių.

Kainas.

Kaip? Ir tau smagu

Čionai kalbėt su dulke?

Liucipierius.

Bet ta dulke

Ir mananti. Žinau aš jos mintis.

Kainas.

Žinai mintis?

Liucipierius.

Tai kaip gi! Tas jug mintys

Graziausia dovana visų, kurie

Tur protą. Tai dalis jau nemirystės.

Kainas.

Sakai tu nemirystės? Kaip? iškur?

Jug mes, žinai, per savo tėvo kaltę

Senei nustojom medžio gyvasties,

O vaisiu medžio pažinties pergreitai

Nuskynė motina. Ir vaisius tas —

Mirtis.

Liucipierius.

Tavė apgavo! Tu gyvesi!

Kainas.

Tai žinoms daigtas, kol nemirsiu. Nors

Mirties neišpažinus jos nekęsti

Visai neprigulėtų, bet pačiu
Instinktu numanau mirties baisumą
Ir pats savęs neapkenčiu. Ir tai
Gyvenims! Velyk būčiau neužgimes!

Liucipierius.

Tu gyvs ir busi gyvas amžinai.
Teisybė, kunas — dulkės, ir tos dulkės
Išnyks, o tu paliksi, kuo buvai.

Kainas.

Delko aš negaliu geresnis likti?

Liucipierius.

Galėtum buti toks, kaip mes.

Kainas.

O jūs?

Liucipierius.

Ar mes koki? Nemirtini mes esame
Ir amžini.

Kainas.

O ar laimingi jūs?

Liucipierius.

Mēs stiprus ir galingi.

Kainas.

Jūs galingi?

Bet ar laimingi?

Liucipierius.

Nel o tu — laimings!

Kainas.

Ar aš? Tik dirstelki ant manęs — kaip gi,
Sakyk tu man, galiu laimingas but?

Liucipierius.

O dulke! Tu sakaisi nelaimingas?

Kainas.

Bet kas gi tu per viens, sakyk?

Liucipierius.

Esmi

Tasai, kuris sutvert ketino žmogų.
Sutvėręs bučiau jį laimingesniul!

Kainas.

Tu tai lyg Dievas butum, bet . . . . .

Liucipierius.

Ne Dievas;

Vienok, nepasisekus likti Juo,
Dabar nieku daugiau but nenorėčiau,
Tik tuo, kuo aš esmi. Jis apgalėjo —
Tegul sau viespatauja!

Kainas.

Kas?

Liucipierius.

O tas,

Kurs yr' sutvertoju žmogaus ir žemės . . .

Kainas.

Dangaus ir visko, kas jame yra.

Teip sako tėvs, teip gieda serafinai.

Liucipierius.

Jie gieda, kalba teip iš baimės tik,
Kad nepalikta tuo, kuo aš tarp dvasių,
O tu ant žemės.

Kainas.

Kuo gi?

Liucipierius.

Dvasioms toms,

Kurios išdrysta Jam Visagalingam,
Parodyt gryną tiesą ir sakyt,
Kad Jo pikti darbai gerais negal but.
Aš netikiu, būk Jis sutvėręs mus.
O jeigu ir sutvėrė, tai negali
Paverst į nieką — mes nemirtini.
Kankint Jis gali mus — tegul kankina!

Jis Didis! Bet ne laimingesnis Jis
Už mus, nors mes ir kęsti turim.
Negimdo geras pikto. Jis gi ką
Padarė jums apart tiktai negero?
Tegul sau ant didybės sosto viens
Besėdi ir pasaules tegul tveria,
Idant Jam būt' lengvesnis amžinums!
Tegul kiek nori sviety prisidirba,
O pats vis tiek bus viens ir viens! Kad Jis
Galėtų galą sau pasidaryti,
Tai but geriausias darbas iš visu,
Jo atliktų. Tegul sau viespatauja
Ir nuolat daugina nelaimės sau!
Štai dvasios su žmonėms visad suteikia:
Nors nelaimingi esame, kenčiam mes,
Tai nors vieni kitus ramina. Jis gi?
Didybėje negal sau laimės rast,
Nerasdams gi nelaimėje ramybės,
Jis kenčia ir privalo tvert ir tvert.

Kainas.

Ką šiandien nuo tavęs esmi girdėjęs,
Kaip sapnas koks man rodėsi senei.
Ką aš matau ir ką jaučiu, netinka
Su tuo, ką nuolat nuo tėvų girdžiu.
Jie šneka apie medį, vaisių, žaltį;
Matau jų rojų: šviesūs angelai
Prie vartų mus istolo neprileidžia.
Kaip dirbt sunku, senei jaučiu. Vienok
Nė viens ant savo buvio nesiskundžia!
Visi linksmi ir rodos aš tik viens
Toks nelaimings, kad tik vienam reik kęsti;
Nelaimė jų, tarytum, nė nekludė. Tėvs
Su savo likimu greit apsirato.
Nė motina senei neturi jau
Troškimo to, kurs ją teip smarkiai traukė
Prie pažinties, nors laukė prakeikims.
O brolis mano, Abelis — piemuo; jis
Iš kaiminės pirmadėlius tiktai
Aukauja Tam, kuris isakė žemei
Tiktai už sunku darbą vaisių duot.
Sesuo gi Cilė, dienai da n'isaušus,
Jau giesmės gieda. Mylima Ada
Visai nepermano, uo ko nerimstu,
Kas graužia širdį, ēda smegenis.
Matau, kad manę dvasios tik supranta.
Su dvasioms reikia santaiką daryt.

Liucipierius.

Kad būtum tu prie jos neprisitašęs
Seniau da, tai nebūčiau su tavim.
Pirma reikėj' prieš tavę būti žalčiu —
Dabar jau to neraikia.

Kainas.

A! tai tu

Prigundei motina?

Liucipierius.

Jei gundau ką, tai
Tik teisybė. Aš melo nekenčiu.
Ar medis tas ne medis pažinimo?
Lyg ten šale neango medis kits?
Ar aš draudžiau nuo jojo skinti?
Ant galo-gi ne aš pasodinau
Tuos uždraustus medžius, idant viliotų
Nekaltą, gerą žmogų. Jus Dievais
Sutvėręs bučiau! Jug ir Jis iš rojaus
Išvijo jus delto tiktai, kad jūs,
Nuo medžio gyvasties pabandę vaisių,
Netaptumėt tokiais, kaip Jis. Ar-gi
Ne teip Jis sakė.

Kainas.

Teip, tarp griausmo, sako,
Tie žodžiai buvo apreikšti.

Liucipierius.

Tai kas

Jūs priešas: ar tasai, kuris snėdė
Gyvenimą, palikęs mirtį jums,
Ar tas, kuris norėjo nemirystę,
Galybę, pažinimą, džiaugsmą duot?

Kainas.

Geriaus reikėj' visai neskind tų vaisių
Arba jau nuo abiejų medžių skint!

Liucipierius.

Jau vieno medžio vaisiaus paragavot,
Ir kito galit.

Kainas.

Kokiu-gi budu?

Liucipierius.

Tik neklausyk tu Dievo, nesizėmink!
Jug protas gal ant visko viešpataut,
Prieš viską drąsiai eit, o nesizėmint —
Neapmalsijs, nepergalės jo nieks,
Jis turi viešpatauti — teip sutvertas.

Kainas.

Bet motiną su tėvu gundei tu?

Liucipierius.

Ar aš? O dulke! Kam-gi bučiau gundęs?

Kainas.

Jug juodu sakė man, kad tas žaltys
Tai velnias buves.

Liucipierius.

Kas-gi sakė jiedviem?

Tai neteisybė! Tas dalyks neteip
Danguj įtrauktas į raištus. Jūs Dievas
Teip bjauriai nemeluos. Tai tik žmogus,
Kaip jį užpuola baimė, gali savo
Kaltės nuverst ant mūs. O aš sakau.
Žaltys tas buvo tikras ir sutvertas
Iš to pat molio, kaip ir žmonės. Tik
Už juos jis protingesnis buvo: matė,
Kad pažinims prapuldyt laimę jų.
Ir tu tiki, kad bučiau pasivertęs
Į tokį menką sutvėrimą, kurs
Yra paskirtas mirčiai, supuvimui?

Kainas.

Žaltys tas vis gi velnias buvo?

Liucipierius.

Ne!

Žaltys tiktai pakurstė pikta dvasią
Jievos, o pats, sakau, tiktai žaltys,
Ne velnias buvo. Tu gali paklausti
Nors cherubinų — pasakys jie tau.
Kaip jūs ir jūs vaikų vaikai supūsit,
Ir metų pereis tukstančiai, gal but,
Pasklidus pasakai tai apie rojų,
Ir apie pirmus žmones, apie jų
Nusikaltimą, pasakys, kad tyčia
Į žaltį pasivertęs aš buvau.
Nors jo aš nekenčiau, teip kaip ir visko,
Kas nusizėmina prieš Tą, kursai
Pasaulę visą tik delto sutvėrė,
Idant prieš Jį nulenktų galvas. Mes
Vienok, kaip buvo, viską matėm, žinom
Ir gryną tiesą turim pasakyt:
Tėvai, paklausę žalčio, nusidėjo.
Ar aš, dvasia, juos bučiau gundęs? ką?
Sakyk, ar aš galėjau pavydėti
Žmonėms to menko, angšto rojaus, aš

Valdovs versmių be galo ir be krašto?
Matau, dalykų tų nenumanai,
Nors vaišių medžio pažinties nuskynėt.

Kainas.

Vienok parodyt nieko negali,
Ko aš visai matyti nenorėčiau,
Prie ko netrauktų pažinties troškims
Ir ko protu apimti nepajiegčiau.

Liucipierius.

Ar drystum susitikt su teisybe?

Kainas.

Aš nežinau. Gerai but pabandyti.

Liucipierius.

O mirčiai drįsi dirstelt į akis?

Kainas.

Da nieks iš mūs' iksiol mirties nematė.

Liucipierius.

Vienok turėsite ją pamatyti.

Kainas.

Su baimė apie mirtį kalba tėvas,
Ir motina, išgirdus, ima verkt,
Ir Abelis akis į dangų kelia,
Nuleidus galvą, Cilė meldžiasi,
Ada, tylėdama, į manę žiuri . . .

Liucipierius.

O tu?

Kainas.

Kaip kalba apie mirtį tą,
Kurios tikrai išvengt negalėsiu,
Tai rodos plyšta nuo minčių galva,
Krutinę degina liepsna, tarytum.
Ar-gi negalima mirties apveikt?
Atsimenu, kaip da buvau aš mažas,
Man teko syki intis su levu.
Aš spusteliau netyčia jį, tai staugdams
Jis bėgo nuo manęs.

Liucipierius.

Tai jug mirtis

Neturi formos, nors naikina viską,
Kas matoma ant žemės.

Kainas.

Aš tariau,

Mirtis tur but koks gyvas sutvėrimas,
Nes kaip galėtų pikta kam daryt?

Liucipierius.

Naikintojaus paklausk!

Kainas.

Ko?

Liucipierius.

Jūs Dievo,

Sutvertojaus, kuris naikina tą,
Ką pats sutvėrė.

Kainas.

To aš nežinojau,

Tik numaniau, kaip emė pasakot
Man apie mirtį. Kas ji tokia butų.
Aš nežinau, tiktai vis prieš manę
Baisus paveikslas jos, tarytum, stovi.
Ne syki tamsią naktį bėgau aš
Kur į laukus ir, kaip pas rojaus sieną,
Žaibavo šviesus angelų kardai,
Žiurėjau atsidėjęs į šešėlių
Ir laukiau, vis drebedamas, kad štai
Išvysiu tą, kuri visus teip baido.
Mirtis vienok nepasirodė. Aš
Akis kreipiau nuo pragaišyto rojaus
Augštyn į žibančias dangaus žvaigždes.
Ar ir dangus nuo tos mirties pražut tur'?

Liuciperius.

Gal but, bet jus ir jųs' vaikų vaikus
Tikrai kad pragyvęs.

Kainas.

Tikrai? Koks džiaugsmas! . . .

Aš pats nejudinčiau žvaigždžių — teip
Gražiai, maloniai žiba . . . Bet mirtis ta!
Aš numanau, jaučiu, kad ji baisi,
Bet kuo baisi, aš negaliu suprasti.
Mirtis visiems paskirta mums — ir tiems,
Ką prasikalto ir neprasikalto —
Kaipo koks piktas daigtas. Kas gi čia
Vienok yr' pikto?

Liuciperius.

Tai, kad jus į dulkes

Visi pavirsite.

Kainas.

Ir aš tada

Pažįsiu mirtį?

Liuciperius.

Pats jos nepažindams,

Aš negaliu tau atsakyt.

Kainas.

Nėra

Da pikto, jei pavirsime į dulkes.
Aš visada norėčiau dulkę but'!

Liuciperius.

Koks prastas noras! Tavo tėvas vis gi
Kur kas daugiau norėjo: pažinties
Jis troško.

Kainas.

Bet ne gyvasties. Delko jis
Nuo medžio gyvasties neskyne?

Liuciperius.

Jį

Supainiojo.

Kainas.

O! kaip jis apsiriko!
Pirma turėj' nuo medžio gyvasties
Nuskinti vaisių, nors, tiesa, iš pradžių
Neparagavęs vaisiaus pažinties,
Jis apie mirtį nieko nežinojo.
Aš pats jos nepažįstu, bet bijau,
Nors visiškai nesuprantu tos baimės.

Liuciperius.

O aš, žinodams viską, nebijau.
Suprask tik tu, ką gali pažinimas!

Kainas.

Ar mano but mokintoju gali?

Liuciperius.

Galiu, tik . . .

Kainas.

Ką?

Liuciperius.

Kaip savo Viešpačiui.
Man garbę atiduoki,

Kainas.

Jug tu ne Dievs,

Kuri papratęs garbint mano tėvas?

Liuciperius.

Ne Dievas.

Kainas.

Ir nepanašus į Jį?

Liuciperius.

Nepanašus, ir aš visai nenoriu
But' panašus. Augštesnis but už Jį
Arba žemesnis aš norėčiau. Buti
Jo tarnu, ar galybės Jo draugu

Nenoriu. Aš toli nuo Jo laikausi.
Aš pats esmi galingas. Garbina
Manę ne vienas sutvėrimas, o tokių
Toliau bus da daugiau. Buk tu tarp jų!

Kainas.

Aš nelenkiau galvos prieš tėvo Dievą,
Nors Abelis vis kalbino manę,
Idant drauge su juo aukas Jam rengčiau,
Tai kaip aš lenksiu galvą prieš tavę,
Ne Dievą?

Liuciperius.

Ar nesilenkei prieš Dievą

Tu niekadosi?

Kainas.

Sakau, kad ne! Jug tu
Visažinis, tai kam da manęs klausai?

Liuciperius.

Jau prieš manę nusilenkė, kurie
Visai nesilenkė prieš tavo Dievą.

Kainas.

Nelenksiu kelių nė prieš vieną, ne!

Liuciperius.

Vis tiek. Survertojaus nepripažindams,
Manę tu pripažįsti.

Kainas.

Kaip gi tai?

Liuciperius.

Paskiau patirsi.

Kainas.

Slėpinį butybės

Išaiškink man!

Liuciperius.

Eik paskui manę.

Kainas.

Dar

Aš negaliu — turiu eit dirbt. Žadėjau . . .

Liuciperius.

O ką?

Kainas.

Parinkit šių metų vaisių.

Liuciperius.

Kam?

Kainas.

Ankoms parengt drauge su mano broliu.

Liuciperius.

Jug tu sakei, prieš Jį nesilenki?

Kainas.

Na teip, bet manęs Abelis to prašė —
Tai jo, ne mano aukos. Vėl Ada . . .

Liuciperius.

Ko nutilai staiga?

Kainas.

Sesuo ji mano —

Dvynučiai šsava, ta-pat diena
Užgime. Jai pradėjus gailiai verkti,
Pasižadėjau. Ašaromis ji
Prie visko gal manę priverst: sutikčiau
Ir kas žin kam duot garbę, kad ir tau.

(Toliaus bus.)

Tiroliaus mergaitė.

(Dikens.)

Aplinkui Bodeno ežerą kyšo augšti kalnai iš uolos
Ežero vandenyje atsimuša šviesios žvaigždės ir kiek
vienas ant dangaus debesėlis.

Vidurnaktis. Dangus žiūri į ežerą ir miegantį
miestą, puikų miestą Bregencą, kurs stovi pas ežerą,

ant Tiroliaus kranto. Senas tas miestas: tūkstantį metų stovi jis pas ežerą.

Nuo amžių jo bokštų ir sienų šešėlis puola ant aplinkinių uolų. Kas arti gyvena, visi žino, kaip pirm trijų simtų metų vieną naktį buvo išgelbėtas Bregencos miestas.

Toli nuo tėvynės ir giminių išėjo jieskoti sau duonos neturtinga Tiroliaus mergaitė; atvykus į Šveicarijos kalnus, ji tenai tarnauja, ir palengvėle išdila jos širdyje atminimas apie tėvynę.

Geriems ponams tarnavo, tarnavo iš tikros širdies ir teisingai; ji priprato prie šveicarų: jie buvo jai kaip savi žmonės. Ir kaip ji gindavo bandą ir kalnus, jau nebežiūrėdavo į tą kraštą, kur miestas Bregencas.

Jau ji nebedūsauja, nebeatsimena Bregencos, užmiršo savo tėvynę — Tirolį; jau neberūpi jai žinios apie Austrijos mūšius; jau kaskart vis ramiau paliekti naujoje tėvynėje.

Ten ėjo jos gyvenimas ramioje Šveicarijos pakalnėje. Netikėtai pasklido baisus gandas apie artymą nelaimę — karą. Javai stovi ant laukų nevalyti. Žmonės nuolat renkasi į knopas ir kas žin apie ką vis kalba, rėkia. Vyrai rūstūs, — vaikščioja akis žemyn nuleidę: veidai jų apsiblausę. Moters, baimės pilnos, kas-žin ką tarp savęs kalba — joms dabar nerūpi darbas: ir vaikai net bijosi išbėgti į lauką palakstyti.

Vyrai visi ant lanko susirinko; pas juos atėjo iš artimiausio miesto da koki nepažįstami žmonės; karštai jie kalba ir su baimė žiūri į ežerą.

Pavakare jie vėl susirinko; jau drąsesni, jau jie neabejoja. Paežerėj girdėt jų riksmas. Pasirodė viršininkas su stikline rankoj; ir balsiai sušuko: „Gersime už prapultį mūsų prakeiktų priešų! Šitai jau temsta ir rytoj, pradėjus aūsti Bregencas bus mūsų rankose.“

Ant moterų veidų matyti baimė ir pasididžiavimas. Tiroliaus mergaitės apmirė širdis.

Mato ji istolo piukų savo kraštą — Bregencos miestą; matyt jo bokštai. Neturi ji čia draugų; vieni tik priešai jos tėvynės! Pabudo joje jaunos dienos, atsiminė pažįstamus žmones, kuriuos pametus buvo ji dėl duonos; skamba ausise tėvynės dainos, kurias ji girdėjo Tiroliaus kalnuose.

Nieko ji dabar negirdi, nors aplinkui baisus riksmas. Nemato ji daugiau žalių Šveicarijos pakalnių, prieš jos akis tiktai gimtinis miestas. Ir nepažįstamas jai balsas, tarytum, sako:

— „Eik, išgelbėki Bregencą, pranešk apie nelaimę!“ —

Skubina ji, bėga greitai. Štai arklidė: ji išsiveda geriausią žirgą, jos pačios augintą; jis neša ją į tėviškę.

Greitai lekia ji: nebematyt žalios pakalnės, ir miškelis pasiliko jau toli. Priešais ūžia upė, putoja vilnis. Ko-gi sustojo. Ko ji laukia? Ar debesys per tas vilnis ją perneš?

Greičiau! Nėr ką gaisuoti! Bokšte laikrodis jau išmūšė vienuolikta. „Dieve! išgelbėki Bregencą, nutildyki vilnis!“ meldžiasi mergaitė. Bet da labiau putoja upė, muša vilnis. Mergaitė leidžia arklį; jis šoka upėn, skiria piršimės vandenį, drąsiai plaukia, imasi su vilnimis; štai sužibo ir gimtinio miesto žiburiai. Bet krantas status ir augštas; arklys iš baimės prunkščia; mergaitė įsikabino arklini į karčius; jis drąsiai šoka priešais ir akies mirksnyj ją išneša ant kranto.

Ir lekia ji prie augštų Bregencos sienų; štai jau vartai, o bokšte muša dvyliktą. Ant jos balso išėjo kareiviai, patyrė apie nelaimę. Sustojo jie su ginklais ant miesto sienų, ir auštant priešai buvo atmūšti.

Ir Tiroliaus mergaitė, išgelbėjusi tėvynę, apturėjo amžiną garbę.

Nuo to laiko pėrėjo jau trys simtai metų; ant kalnelio stovi paminklas tai drąsiai mergaitėi. Ir kasnakt sargas, apeidamas miestą, šaukia: „devinta“ — „dešimta“ — „vienuolikta“, tik nešaukia „dvyliktą“, — o taria vardą Tiroliaus mergaitės. *Birutė.*

Lietuvos istorija.

parašė Lietuvos vaikas.

V.

Rusiai ir Parusiai.

(Tąsa.)

Pabaigoje 1267 m., apsilupus Kryžievių pajiegoms, o pertai ir jų dvasiai, išsiplatino linksma jiems žinia, kad Čekų karalius Ottokaras su didele kariūmene traukia į Parusių šalį.

Popiežiaus Klemenso IV meldimai ir prizadėjimai ant galo privertė Ottokarą išpildyti duotąjį seniaus žodį.

Pagal to laiko Popiežių paprotį, Klemenso IV išbėrė Ottokarui iš dosnios savo rankos visą eilę stabmeldiškų šalių, kurios turėjo sutverti karalystę, prigulėsiančią Sv. Vaclavo vainikui.

Kryžieviai, bijodami, kad Ottokaras netvertų iš geros valios šią karalystę, padarė su juom Pragoje dar prieš jo karžygą šio turinio sutartį:

Ottokaras prizada negrėbti šalių, jau užkariautų Kryžievių, arba tokių, kurias jie neužilgio ketino užkariauti; Kryžieviai gi iš savo pusės už pagelbą, duotą jiems apmalšinti sukilusiems Parusiams, prizada padėti pamusti Galindus, Getvingus, Lietuvius ir kitas stabmeldiškas tautas*), iš kurių turėjo būti sutverta nauja krikščioniška karalystė.

Ant padarytos tarp Kryžievių ir Čekų karaliaus sutarties Popiežius melai sutiko.

Šitoje karžygoje, apart Čekų, buvo daugelis garsių ricierių kitų tautų; o tarp jų ir žinomas jau Parusių šalyse Branderburgo margrovas Otto. Jokia karžyga nepadarė tiek triukšmo, ką šita, ir jokia neatnešė tiek mažai vaisiaus, kaip šita.

Dėlei visai lengvos žiemos ir blogų kelių, negalima buvo daryti jokių karžygu. Vienintelė pasekme šitos karžygos buvo atbudavojimas miesto Marienverder (Quedin), ką atliko pats Ottokaras, prisidengęs Kryžievių kariūmene, ir atbudavojimas Natangų šalyje miesto Branderburgo, ką atliko margrovas Otto. Prie pasekmių šitos karžygos reikia priskaityti ir susitaikymą Mestvino su Kryžieviais, kurį palengvino abiem pusėm Ottokaras, įžengdamas į Parusių šalis 3 dieną Saeio 1268 metuose.

Todel-gi sugryžo Ottokaras į tėvynę, neįsteigęs, kaip buvo ketinęs, sau naujos karalystės, nepelnęs garbės pergalėtojus narsių Parusių ir ant galo neatnešęs jokios naudos Kryžieviams. Vienok gi nevaisingumas šitos karžygos po teisybei buvo tai Kryžievių laimė, nes jeigu Ottokaras būtų apmalšinęs Parusius ir vienkart užkariavęs sau kokį gabalą žemės iš paskirtų jam Popiežiaus šalių, ištikrųjų jis būtų

*) Po žodžiais „kitas stabmeldiškas tautas“ Kryžieviai suprato Rusinus, nės nepamustaisias dar Parusių šalis ir Zemaitiją jie laikė už prigulėnčias įtekmei apaštališkos . . . jų veikties.

tapęs baisium Kryžievių priešininkų ir eo ipso užtarytoju, o gal ir sądorininku Parusių. Iš kitos vel pusės sitas nevaisingumas padarė Kryžieviams daug pragaištis, nes Parusiai, pamasinai nevaisingumu teip garsios ir galingos kryžiauninkų karžygos, labiaus pradėjo įtikėti į savo pajiegas ir daugiau įgavo vilties sutremti Kryžievių viešpatavimą savo šalyse. Todėl jie vel griebėsi drąsiai kulti zokoninkus. Vienas pulkas Parusių, sumušęs Kryžievius paliai Uosa, atvyko pas Marienverder, lengvai šitą miestą apėmė, o gyventojai, nespėjusieji pasislėpti į tvirtvietę, tapo išpjanti arba paimti į nelaisvę.

Didysis mistras, norėdamas turėti stiprų atramos punktą Kulmijoje, įsteigė ant kairiojo Uosos kranto galingą pili, ir joje paliko labai didę sargybą. Šita pilis netrukus buvo apimta, o sargybą iškiršta. Tame pat laike pateko į Parusių rankas teip-gi pilis Spittenberg, įsteigta ant dešiniojo Uosos kranto, Pomezanijoje.

Jokioje Parusių šalyje Kryžieviai nebuvo tokiaime pajuje nuo Parusių, kaip Kulmijoje, o tai delto, kad joje parusiškas gaivalas beveik visai buvo išnaikintas, o vokiškas teip giliai buvo įleides šaknis ir teip plačiai išsiplėtęs po visą šalį, jogiai ji turėjo visiškai vokišką išveizdį. Delto tai lygiai Parusiai ir Lietuviai, įjėskodami grobių arba pagiežos ant Kryžievių, tankiausiai atvykdavo į Kulmiją. Joje teip-gi daugiausiai buvo pilių ir miestų, kurie per šį ilgiausią ir beveik paskutinį Parusių sukilimą buvo iš dalies sugriauti, iš dalies išstatyti ant pasekmių šturavimo. Priminsime čionai apie sugriovimą svarbesniųjų. Miestas Redin (Rheden) buvo dukart užpuolamas ir griaujamas, o gyventojai išmušti arba išvesti į nelaisvę. Lubavia (Löbau) — miestas ir pilis tapo sugriauti. Chelmo (Colme, Culmen), provincijos sostapilis, buvo baisiai šturmuojama ir tiktai dėka narsingumui gyventojų išliko ciela. Aplankė Kulmiją ir didis Lietuvos kunigaikštis Trainatas. Atvykęs į Parusių žemes, jis padalino savo kariumenę į tris dalis, iš kurių vieną nusiuntė naikinti Mozurijos, kitą į Pomezaniją, o pats su trečiąja išiveržė į Kulmiją. Čionai jis apgulė pili Birgelave (Birgelov, Birgelav) ir netrukus ją paėmė, o paskui išpustyjo šalį. Išnaikinus Trainatui Kulmiją, atvyko į ją Sudavų viršininkas, Skomande, ir apgulė Torunių (Thorn) ir Chelmo, ugnia ir kardu išnaikino, kas tik išliko nuo Trainato. Netrukus po tam atvyko į Kulmiją Bartų viršininkas, Divane, kurs apgulė pili Schönsee ir pareikalavo nuo Kryžievių pasidavimo; šiems gi nepaklusus, jis pridėjo savo dievams patol neatsitraukti, pakol neapimsias pilies ir priešais jos vartus nepakarsias visos sargybos. Po kelių nelaimingų atakų Divane ėmė smarkiai šturmuoti ir, budamas jau arti siekio, tampa pažeistas į krutinę ir griuva negyvas. Jo kariumenė, įgąsdyta teip baisiu atsitikimu, meta viską ir grįžta į tėvynę.

Pražuvus Dievanėi labai nusiminė ne tiktai Bartai, bet ir visi Parusiai, nės tokių tėvynės sūnų visa Parusių tauta mažai teturėjo, o tuometarpu iki siekiui, už kurį šits šaunus vyras drauge su kitais kovojo, buvo dar toli. Mirus šiam garbingam ricieriui ir laimės žvaigždė, kuri švietė Parusiams laike šito sukilimo, permainė savo padėjimą, pereidama ant priešų horizonto.

Nežiurint ant pusėtino pasisekimo šitoje, teip ilgai, beveik dešimts metų trukusioje karėje, Parusiai neatsikariavo dar nepriegulmės, nės Kryžieviai

vis dar laikėsi daugelyje pilių, o kas valandą galėjo jiems ateiti pagelba; tuom tarpu Parusiai jokios svetimos pagelbos nesitikėjo, pačių gi pajiegos kas syk mažinosi: dirvos buvo apleistos, pramonė ir pirklystė sulaikytos; iš ukiskų darbų atliekami tik reikalingiausieji. Todėl Parusių viltis buvo genijališkuose vyruose, kurių protas atstojo skaitlių kariaujančiųjų ir reikalingus kareį įrankius.

Baimingas buvo tasyk ir Kryžievių padėjimas, nės iš priežasties popiežinio interregnum'o, prasidėjusio mirus Klemensui IV t. y, nuo 1268 m., palikti buvo sau. Delto-gi per šitą laiką jie tik tesigynė nuo priešų, ydant čėdydami savo pajiegas, galėtų ištrivoti iki ateisiant pagelbai.

Nuo pradžios 1270 m. pildė tuo tarpu užduotes vietinio mistro Konradas von Thierberg, buvusias iktoliai komturas Chelme, kuris ir tapus paskirtam ant vietinio mistro Dieterich'ui von Gatersleben (1271) turėjo didelę įtekmę ant politikos Parusių šalyse. Per jo rodas Kryžieviai šalinosi nuo visokių susidurimų su Parusiais, to vieton rupinosi kiek galėdami atbudavoti kuodangiausiai sugriautų miestų ir pilių, ir tai jiems pasisekė. Kas link prjetaikmių su kaimynais, irgi sekėsi Kryžieviams, nės jie susitaikė su Lenkų kunigaikščiu Boleslavu, su kurinom iktolei vaidyjos, o su Pamario kunigaikščiu irgi gyveno neva sutikime, nės šis turėjo suristas rankas iš priežasties vaidų už Gdanską su Branderburgo margrovu. Tuometarpu iš šito sutikimo Kryžieviai sėmė sav naudą, nės Kryžiaunikai, keliadami į Parusių šalis, galėjo palaidai pereiti per Pamarij.

Taigi dėka tik apskurmui Konrado von Thierberg Kryžieviai laimėjo tai, kad Parusiai nesunaudojo kritiško jų padėjimo ir galutinai jų nesutrynė. (Toliaus bus).

Įtekmė rašliavos pabaigos XVIII amž. ant didžiosios Prancūzų revoliucijos.

Giliausia revoliucijos šaknis buvo: iš vienos pusės blogas juridiskas padėjimas buržuazijos, tai yra pirklių, pabirkantų, amatninkų ir kitų pralobusių žemesnės kilties žmonių, iš kitos pusės — faktiskas tos luomos galingumas. Buržuazijos rankose buvo turtai, mokslas, vienok ji pagal įstatymus neturėjo visų tiesų, buvo paniekinta ir prispausta aristokratijos (bajorų ir kunigų).

Aristokratija nuo senovės prisilaikydama garbės (unaro) ir laikydama per nieką rankų darbus, amatninkystę, pirklystę ir pramonę, pasijuto ant galobėsant pavargusi labiau už buržuaziją. Per tai aristokratija *de facto* tapo prigulinėta nuo turtingos buržuazijos. Teip, dagi patsai Liudvikas XIV, puikiausias iš puikių šios pasaulės karalių, savo rumuose Versalijų žemai lenkiasi ir nusijima skrybėlę prieš žydą Samuelį Bernhardą, tų laikų Rotsidą, idant išmelsti nuo jo paskolį. Draugė su nykimu aristokratijos turtingumo nyko ir jos garbė. Pradžioj XVIII amž. garsus Skotų finansistas *Jons Law's**) itaisė Prancūzijojej *Pirklių Kompaniją* išnaudojimui tartų krantų upės Mississipi, Luizianos, Rytinės Indijos ir kitų šalių: pats Prancūzijos regentas įstojo į tos kompanijos direktorius, kaipo sąnaris pirkliškos draugystės. Negana to; 1717 m. regentas išleido ediktą, pagal kurį aristokratija galėjo pastot į marine ir kareivišką tos draugystės tarnystą nepažemindama savo garbės.

*) Skaityk — Džon Lio.

Štai, prie ko priėjo ta kariška ir puikioji feodaliska aristokratija! Jinai pildo reikalus ginkluotos sargybos pirklystėje ir pramonystoje buržuazijos! Godas ant pinigų ir karšta kova juos įgyti išnaikino netik moraliskus pajautimus, bet ir aristokratiškas pažiūras, kurios tankiai užima pirmutinę vietą pas aristokratus.

Orleano kunigaikštienė rašo 29 d. Lapkričio m. 1719 m., kad 6 didelei augštos kilties ponios laukė viena karta ant kiemo vienu namų jau paminėto anksčiau Law'o, kuris pasidarė tada pirmutiniu Prancuzijos žmogum ir budavo neišpasakytai užimtas per istisą dieną, užtatai sunku buvo prie jo prieiti. Tos ponios pasitikusios jį išeinant iš tų namų labai prašė, kad perleistų joms dalį išleistų jo akcijų, kurios tada 6—8 syk brangesnės skaitėsi, negu išpradžią. Law's didelei skubinosi ir norėdams greičiau nuo tų ponijų atsikratyti, pasakė: „atsiprašau labai žemai garbingiausių ponijų, bet trūksiu, jeigu manęs nepaleisit, neišlaikysiu ilgiaus.“ „Nieko tai mums nenkenkia“ — atsakė tosios — „daryk, Tamista, kas tav reikia, tik išklausk mus“. Ir istikro, tos puikiosios augštos kilties ponios stovėjo ir pasakėjo savo reikalus tuom tarpu, kaip ansai bankierius pildė savo prigimtinis reikalus. —

Jeigu da priminsim, kad kuone visi mokyti vyrai, literatoriai, išskyrus tikrai labai nedaugeli, prigulėjo prie tos pačios buržuazijos, tai labai aišku bus, kur buvo tikroji galybė — ar ant buržuazijos, ar ant aristokratijos pusės.

Kuone visas valstijos pareigas, mokesčius, apgynimą šalies, žodžiu, visą valstijos darbą pildė buržuazija. Visas gi laisves, visas tiesas da po senovei tebeturėjo viena aristokratija. Istikruju, revoliucija de facto buvo pasidariusi jau prieš 1789 m. — buržuazija jau turėjo galybę. Buržuazijai reikėjo tikrai gauti tiesas ant popieros, ir tai ji gavo per revoliuciją.

Reikia da prie to pridėti, kad darbininkų ir akininkų padėjimas buvo neišpasakytai prestatas: jie ne tik jokių tiesų neturėjo, bet ir turtų kartais ant tiek pristigdavo, jogei badu turėdavo mirti. Žodžiu sakant, jiems buvo labai negerai. Reikėjo tikrai kam nors parodyti jiems, ką daryt, idant but geriaus, ir jie gatavi buvo eiti paskui toki išganytoją.

Tokiū būdu politiškas ir draugijiškas valstijos sudėjimas buvo sutrandijusi trioba, kuri pakilus geram vėjui turėjo griut.

Tokiū vėju iš didelės dalies buvo Prancuzų rašliava XVIII amžiaus.

Nenormališkas padėjimas negalėjo ne kristi į akis buržuazijos inteligentams. Visi, pradėjus nuo beletristų ir garsiausių filiozofų, kaip ve: *Rousseau*, *Montesquieu*, *Voltaire* ir kiti aiškiai matė dideles neteisaybes, anomalijas savo viengenių gyvenime, ir kiekvienas rupinosi duot rodą. Didžiausią įspūdį padarė *Rousseau*. Jissai gimė Genevoje. Anksti palaidojęs savo motiną, jis augo be priežiūros. Tėvas buvo vargužis, užtatai sunus iš jaunumos pažino vargą ir badą, misdamas savo rankų darbu. Negavęs nuo kita augštesnio mokslo pats lavinos per savę, skaitydamas knygas, kurios suteikė jam ideališkas, o dažnai ir neteisingas pažiūras. Bekeliaudamas iš vienos vietos į kitą, *Rousseau* matė ant kiekvieno žingsnio didelį žmonių vargą, gyvnuolišką apsiėjimą turtingųjų su pavargėliais, privilegnotų su nužemintaisiais. Užtatai visai nēr ką stebėtis, jei jis kaip galėdamas stovėjo priešais visokias privilegijas ir nelygybes. Privilegijos

ir turtiška nelygybė, — sako *Rousseau* — tai civilizacijos darbai. Kada žmogus buvo naturaliskam padėjime, jis nežinojo tų ligų. Pertai, jeigu norim išnaikyti neteisaybę, reikia pagal *Rousseau* atsisakyt nuo šių dienų civilizacijos ir grįžti prie naturališko gyvenimo.

Knygoj savo, „*Contrat social*“ *Rousseau* rodyjaitaisyti demokratiją su susirinkimais įstatymams išduoti, kaipo geriausią valstijos formą, kur yra sutarimas žmonių su valdžia.

Ne mažesnę vertę turėjo ir *Voltaire*, kuris savo humoru ir išjuokimu kapojo senovės papročius ir tradicijas, ir norėjo išnaikyti viską, ant ko laikėsi ikišiol politiškas ir draugijinis Prancuzijos buvis.

Montesquieu lygiai, kaip ir *Voltaire*, užpuldinėjo ant visko, ypač gi ant politiškos tvarkos. Pagal jį valdžia turi but padalinta į 3 dalis: viena įstatymams išdavinėti, kita — prižiūrėti, kad įstatymai butų pildomi, trečia — teisybei prilaikyti. Šitoks principas trigubos valdžios paskiaus buvo priimtas praktikoj ne tik Prancuzijoje, bet kuone visose apšviestose valstijose.

Tiesa, reikia da atbutinai pridėti, kad pradžia visokios valdžios, pagal tuos teoretikus, išaina nuo žmonių, o ne nuo vyriausybės. Žmonės, kam nori, tam gali valdžią pavesti. Tai tokios svarbiausios teorijos buvo garsinamos antroj pusėj XVIII am. Aišku, kad tie mokyti vyrai daugiaus ardė, negu tvėrė. Nereikia iš to stebėtis, atsiminus, kad tie propagatoriai naujų idėjų buvo daugiausai tikrais teoretikais. Atitolėti nuo valdymo, budami tik neveikliais žiūrėtojais, jie galėjo tikrai jausti ir matyti, kad aplink juos negerai, bet kaip prašaliti tuos negerumus, idant gyventojai kuomžiausiai kentėtų ir kuodaugiausai laimės turėtų, jie to negalėjo aiškiai pasakyt.

Suvis kitaip matome Anglijoj. Tenai išdygusi teorija *ex abrupto* nepančioja žmonių. Išpradžią ten žiuri, ar ji tinka žmonių reikalams. Tenai teorija ne teip skiriasi nuo praktikos, kaip kitur. Tenai, kurs paduoda kokią nors teoriją dažniausiai buna ne tik pasyvišku žiūrėtoju, bet ir aktyvišku darbininku (parlamente). Kitaip nutiko Prancuzijoje. Jų filiozofai griaunja seną triobą ir stato naują suvis ant kitokių pamatų. Išbraukia jie visus papročius ir tradicijas, ant kurių stovėjo ikišiol valstija, ir įveda suvisai naujus principus — lygybę, laisvę, brolytę, — kurie išdygę labai mažai terado praecityje syvų, idant toliaus butų galėję augti.

Knygos su tokiu turiniu turėjo daugybę skaitytojų ne tik Prancuzijoje, bet ir visoj Europoj. Jos buvo puikiai parašytos: švelni kalba, dailūs žodžiai, augšti sakiniai, dailus sutaikymas visko, karštis nuo autorių širdies einantis, naujos idėjos. Skaitė jas visi. Dagi tie patys aristokratai, prieš kuriuos jos buvo rašomos, tankiai negalėdavo atsigerėti tų raštų puikumu. Bet ypač labai skaitė ir, teip sakant, ryte rijo tas knygas tiejie, kuriems buvo sunkus gyvenimas, kurie buvo nuskriausti, nes skaitydami rasdavo tenai užtarimą už savę nors ant popieros parašytą ir galėje pertai gaiviti viltį, kad ateis ir jiems kada nors laimingesnis gyvenimas.

Kiekvienas tokių pavargėlių pamatė ir pasitikrino, kad jo kruvinas darbas eina į svetimas rankas aristokratijos, kuri pasinėrus visokiose gėrybėse ir lepumtose, kuomet daugumas gyventojų varguose paskendę ir badą kenčia.

Ant galo pagalios, visiems aišku pasidarė, kad valdžia, karalius, įstatymai — viskas neteisinga.

Suprantamas daigtas, kad ilgai taip jau negalėjo būti. Kada daugumas žmonių pasitikrina, kad juos visi apgaudinėja ir kad galima geriaus padaryti, tai jie ima bandyti taisyti savo buvį. Jokia policija, jokia kariūnė, visa armija žandarų ir šnipukų nieko negali tada padaryti, jokiū būdu neįstengia išlaikyti griuvancio senos valdžios rumo. Tik reikia pradžios. Taip buvo ir prie Didėsės Prancužų Revoliucijos.

Politiškas rumas griuvo iš nežinių dėl daugumo aristokratijos, nors ir tarp jų išmintingesniejie jau seniai numanė, kad jiems bus niekai. Karalius Liudvikas XVI neprigulėjo prie šių paskutiniųjų; ištikus katastrofai jisai da svajojo, kad ant pagalbos jam pribus prasčiokai.

* * *

Neįvyko vienok taip, kai tai norėjo sutvetojai revoliucijos. Juridiškos aristokratijos privilegijos išnyko jau, bet žadėtoji lygybė, laimė ir brolystė visgi da neįdy tarp žmonių, nors jau visas šimtmetis praėjo nuo apgarsinimo tų šaunių principų. Užtatai reikalingumas tų principų dėl galimos laimės žmonijos toli išsiplatino ir dabar niko tiktai geriaus jas įkūnyt, negu tai pasisekė Prancužų revoliucijai.

Dabar kas kart vis labiaus ir labiaus auga nuomonė, kad tam pirmučiausiai reikalinga ekonomiška lygybė, t. y., kad nebut nė pavargėlių, nė lobininkų. Tiktai tada tebutų galima geriaus įtaisyti žmonių gyvenimas. Iki žmogus alkanas, iki jis turi kruvina kova sav kėsnį duonos užsidirbti, iktol negali nuo jo nieko doro lukuriuoti. Klaidinga buvo Prancužų revoliucijos idėja, kad išnaikinus juridiškus privilegijus įgyvendins lygybę, brolystę, laisvę. Pasirodė, kad senoji aristokratija išnyko, ale užtatai iškilo piniginė aristokratija, kuri užėmus anosios vietą spaudžia vargžius nė kiek nemenkiaus už senąją, nuverstąją.

Užtatai reikia laukti didelės revoliucijos, kuri bandys atiduoti tiesas samdininkams - darbininkams, tiesas naudoti vaisius savo darbo, kurie dabar tenka kapitalistams.

1889 m.

Jurgis Puišys.

P. S. Netyčia teko man raštai a. a. Jurgio Puišio, mirasio birželio mėnesy 1891 m. Man rodos, kad nieko blogo nepadarysiu apgarsindamas šitą straipsnelį, parašytą a. a. Puišio.

Karta su tuom negaliu iškęsti nepasakęs kelių žodžių apie a. a. Jurgį Puišį. Bavo tai jannikaitis idealistas, kurisai visados prie teisybės veržėsi, nekentė melo iš visos širdies, turėjo viltis ir kokias dar viltis! „O jei jos neišpildytų, tai nors tiek tikrai galėsiu įstengti, kad atpildysiu nors už tai, kas išleista ant mano užauginimo ir išmokinimo“ — sakydavo a. a. Jurgis. Bet netikėta smertis perkirto jo dienas ant rubežiaus laukiamo naudingensio gyvenimo, nes numirė a. a. Jurgis bebaigdamas egzaminus ant tiesiunko. Nedaug ką tessejo padaryt a. a. Jurgis, bet ačiui jam ir už geras norus ir geras viltis. Kad butų sulaukęs ilgesnio amžiaus, gal but išpildęs savo norus. Vargai, bėdos, stoka medegiško ištekliiaus, peranksti nuvarė į kapus tą vyrą ir išplėšė Lietuvai vieną darbininką, kurių ji dar taip mažai teturi. Antraip pažūrėjus, gal ir gerai padarė numiręs a. a. Puišys. Kaip pamišlyji, ką jis but pamatęs ilgiaus pagyvenęs: kaip persimainė daugumas jo draugų, kurie irgi buvo pilni visokių gerų norų ir vildžių, kaip jie paskendo ar skęsta purvose kasdieninio gyvenimo, kaip sudegino savo senus idealus, kaip ėmė

rupintis tik apie savo pilvo reikalus, — kaip pamišlyji apie tai, tai rodos, kad geriaus jam kapuose gulėt: bent negirdet ir nematyt, kokios bjaurios metamorfozos ant šio svieto dedasi!

Kupstas.

Tėvynės varpai.

Atmūnčiai Kražių kankintinių keletas . . . . . ašarų.

Dvigalvis siaurių erelis, pripratęs maitintis gyva mėsa savo priklausančiųjų ir gaivinti troškimą nekaltu jų krauju, turbūt buvo labai išalkęs ir ištroškęs, nes, nesigėdėdamas nė civilizuotos Europos, nė išarti žiurincio XX amžiaus, suruošė sau lapkričio mėnesyje sukakusių metų kruviną pokilį Kražiuose Kauno gub. Panorėjo paragauti neįveikiamos lietuvių mėsos ir užsigerti jų krauju, tuo gardum ir gausum krauju, kuriuo negalėjo atsigerėti Kryžiuokai ir neįstengė viso išsunkti — patys galą gavo, o viso neišgėrė!

Atsitikimas Kražiuose, paskiriantis tai vietai pirmesniuosis lapus istorijoje persekiojimų, į trumpą laiką apipuoštas tapo daugeliu įvairių variantų, parodančių nė tiek patį grynumą teisybės, kiek reiškančių tą dalyką, kad turėjo būti atsitikimas baisus, jeigu išgąsdino svieta, sujudino mintis, pakurstė fantazija.

Delto gi, nesilytėdamas tų variantų, keliais žodžiais suimsiu tik nuogą faktą, pažyminsiu jį kaipo liekaną busiamiems laikams, liudijančią mūsų neišpasakytai vargingą padėjimą po maskolium.

Kražiuose buvo dvi bažnyčios: medinė parapijos, jau sena, ir murinė minyškų. Maskolių valdžia, pasiremdama ant savo dagmato *odin car odin Bog* (vienas caras vienas Dievas), stengiasi — visi tai matome — padaryti iš Lietuvos su katalikyte Maskolija su pravoslavija: smaugia lietuvius, idant jie prasitrauktų ir duotu vietą maskolių kolionistams; naikina katalikų bažnyčias, idant galėtų įsiveržti pravoslavija. Tarpu kitų liudijimų šitos teisybės išduotas tapo 1891 m. caro dekretas: „Viespats ciecorius 12 dieną gruodžio 1891 m. Augščiausiai teikėsi paliepti išdildyt Kražių klioštorių su bažnyčia ir šventorium, o užsilikusias da minyškas perkelti į Kauno klioštorių topat zokono.“

Parapijonys, dagirdę apie tai, kreipėsi su prašymais prie vyriausybės, idant paliktų jiems murinę bažnyčią. Kokios buvo pasekmės jų maldavimų, aiškiai parodė antras caro dekretas: „Viespats ciecorius 10 dieną berželio 1893 m. Augščiausiai leido 1) pavesti ant naudos *Kovenskoj Voskresenskoj cerkei* prigulėjusi išdildytam Kražių klioštoriui ežerą Pažerių kaime Kauno gub. 2) pavesti yždui vėjinį maluną ir laukus to klioštoriaus 3) bažnyčią ir visas prigulindias Kražių klioštoriui triobas sugrianti, o medegą nuo jų, lygiai ir klioštoriaus plecius pavesti ant įsteigimo minėtam miestelyje Kaimo Ukiškos mokyklos.“

Tada parapijonys da smarkiaus ėmė triustis apie užlaikymą paskirtos ant sugriovimo bažnyčios. Kreipėsi prie Vilniaus general-gubernatoriaus, kreipėsi ar tik nė kelis kartus, prie paties caro, idant susimylėtų ir paliktų bažnyčią. Ir laukė nabagai, turėdami viltį, kad caras jau tikrai išklausus ir teiksias atsakyti. Bet Kauno gubernatorius to atsakymo laukti nenorėjo — matyt žinojo, kad nėr ką laukti — ir 10 (22) lapkričio atvažavo su policija į Kražius uždaryti bažnyčią. Daugybė susirinkusių žmonių ėmė prašyti gubernatoriaus, kad susilaikytų su uždarymu bažnyčios tik tol, kol neateis iš Peterburgo atsakymas, ir tuotarpu nedavė policijai veikti. Gubernatorius parsigabeno iš Varnių 300 laukinių Europos žmonių, vadinamų kazokais, ir su jų pagelba priešol v *upolnecijje* *Viesočaiše* je

porolenije (išpildė Augščiausią paliepimą). Kazokai, tinkantieji ištikro tikrai pritaikymui caro įsakymų, užpuolė su visu savo žvėriškumu ant susirinkusių žmonių. Kiek buvo subadytų, kiek įstumtų į upę prigėrusių, tikro skaitliaus nežinau. Kiti visi, ką nespėjo pabėgti, arba prigerti, tapo apsupti ir pateko aiškinimui caro įsakymų — kazokų nagaikoms. Kiekvieną paeilini, vyrišką ar moterišką, mėsinėjo nagaikomis pasūtę kazokai, o trys pavadinti tam tyčia daktarai, žiurėdami kankintinių pulso, sprendė, kiek nagaikų kiekvienas gali išlaikyti. Keli numirė tuoj, bekapoiant, ant vietos, kiti ant rytojaus, o kiek iš to apsirgo ir paskiau numirė — nežinia. Moterims užteko tik nagaikų, o iš vyrų daug da suėmė ir išvežė — teip-gi nežinia, ką su jais padarys. Atlikęs mėsinėjimą, gubernatorius pasakė kazokams: *teper, kazaki, poguliate!* (palėbaukite, kazokai!) Kazokai žino, ką tai reiškia, žino, kad tie žodžiai duoda visą liuosybę jų žvėriškiems instinktams, kad atiduoda gyventojų turtą ir moterų garbę į kazokų rankas. Taigi su kazokų lėbavimu negali susilyginti nė kokia nelaimė. Vienuolika, ar tik nedaugiau, kaimų atlankė tą dien kazokai.

Teip išrodė pats faktas. Palikę šalyje visą jo baisumą, nežmoniškumą, atsikratę, kiek galėdami, nuo subjektyviškų jausmų nuskrūstos žmogystos, sutremtos tautiečių garbės, dyrstelkime ant jo iš šalies.

Parapijonys turėjo tiesą tikėtis, kad caras, jų prieglobėjas, atsakys ant prašymo, turėjo tiesą maudanti gubernatoriaus luktelti atsakymo nuo caro, o ant galo, pastatyti tarpu pasitikėjimo ant caro iš vienos pusės ir šiurkštumo nenorinčios išklaudyti jų, kur kas menkesnės už carą ypatos t. y. gubernatoriaus, galėjo neduoti uždaryti bažnyčia. Vienok tie parapijonys nestojo prieš gubernatorių su ginklais rankose, o tik su nužemintomis širdimis, su prašymais luktelti.

Gubernatorius, turėdamas caro įsakymą galėjo bažnyčia uždaryti. Turėjo vienok tiesą išklaudyti prašančių žmonių ir palukėti, kol neatėis caro atsakymas, galėjo pats tą atsakymą suskubinti, na ir galėjo viską gražiai, be kraujo ir dantų griežimo užbaigti. O jau neturėjo nė kokių tiesos paversti žmonių nusizėminimą į atkaklumą, iš nekaltų žmonių padaryti valstijos priešininkus ir užpulti ant jų, kaip ant maišdarių. Da budelis, užsimojęs jau su kirviu, sulaikytų marų įrankį, ieigu jo auka paprašytų luktelti da valandėlę, tikėdama išgirsti susimylėjimo žodi. Caro tarnams, kaslink žmoniškų jausmų, da toli iki budelini.

Ar parapijonų prašymą caras gavo ir nesiteikė atsakyti, ar to prašymo caro tarnai neprileido prie savo šefo, tai žmonėms nerupi, jiems nė į galvą neatėjo, kad galėtų šiaip arba anaip atsitikti, kad, kreipiantes prie caro su prašymu, galėtų ištikti koki sukimiai, arba stoka noro išklaudyti šaukiančius monarcho malonies.

Gubernatorius pasielgė kaipo tikras caro tarnas, užauklėtas po Muravjevo kartuvėmis — nuo tokio sutvėrimo nėr ką geresnio ko ir laukti.

Visai kitaip išrodo anie daktarai, kurie sumindžiojo rimtumą mokslu, eidami į talką barbarui, užsimanusiame kraujo; kurie budami apšviesti, apsiėmė rūpintis, idant neužsiliktų pamiršta nė viena nagaika iš to skaitliaus, ką paskyrė kankintiniams širdis pasiutusio sutvėrimo. Nėra mus' kalboje vardo, tinkančio tokiems nieksams — tegul jiems lieka vardas iš maskolijų kalbos: *izvergi!*

O kaip jus išrodote, nabagai Kražių lietuviai? Koks jūs likimas?

Turėdami surištas rankas ir kojas, kad negalėtumėte nė eiti, nė veikti, užimtą burną, kad nė kvapo neišleistumėte, laukėte susimylėjimo — nesulaukėte. Ateina caro tarnai išplėsti jūsų turtą, bažnyčia, šaukiantės pagalbos prie paties caro, kuriam mokate mokesčius, už kurį liejate kraują karėse — caras jūs šaukimo negirdi. Pasiutęs valdininkas mėsinėja jus gyvus, jūsų kančiomis gaivina savo žvėriškus instinktus — kas girdi jūsų dejavimus, verksmus, dusavimus? Kas jaučia jūsų kančias ir užtaria už jus? nieks — nė žemė, nė . . . dangus!

O varge!

Plaukai ant galvos stoja, kraujas stingsta gyslose, manant apie Kražius. Ir tokis atsitikimas dedasi gadynėse humanitarizmo, visokių, tolerancijų, gadynėse, kada steigiamos draugystės saugoti medžius nuo laužymo, apginti žemesnius Europos gyvulius nuo kankinimo, išnaikinti prekystę vergais laukinėse šalise! Geradėjai! Nesiskubinkite teip su priegloba medžiams ir žemesniems Europos gyvuliams, nes toje pati Europoje da ne visi žmonės apginti nuo kankinimo! Nekreipkite akių ant Afrikos, lyg tikėdami, kad jau Europoje vergų nėra! Neuzmirškite, kad yra Europoje Maskolija, dyrstelkite į tą šalį, vadinamą Lietuva, vargstančią po maskoliumi, o atrasite čia vergų, šaukiančių galesniu balsu pagalbos, nė kaip tarp laukinių žmonių, ir tikrai iš jų gerus norus pasistengsite pritaikyti pirmiau prie Europos, palikdami Afriką ant tolesnio laiko, kaipo piktą mažesnę.

Veitui dairysimės po pasaule — neužteksime jau niekur tokių nežmoniškų faktų, kaip Kražiuose. Toks atsitikimas galimas tikrai po priegloba sosto, ant kurio sėdėjo Ivan Groznij. Žilųjų gadynių garsus Nerona, gėdinkites prieš Baltąjį Carą — jis pralenkė jus!

Prie „užgandinėjimų ir polemikos.“

Straipsnyje „užgandinėjimai ir polemika“ (V. N. 12 pr. metų) p. Moteriškė, norėdama pamokinti savo tautiečius ir tautietes saugotis polemikose bereikalingo užgavinėjimo atskirų Lietuvių luomų ir žmogystų, pasinaudojo iš gana ypatinge, bet tikrai pedagogiško mokymo budo. Ji papasakojo mano „polemiką“ su p. Bite, parodydama tiktai, kur kaip kas reikia suprasti, ir dalykas atliktas: iš užgavinėjimų, kokius skaitytojai ras toje polemikoje, jie geriausia, mat, permans, ko reikia saugotis; paveizdai patys parodys, kas negera; pamokinimai žodžiu čionai bereikalingi. Jeigu gale straipsnio p. M. ir pasakė keliose eilutėse savo rėsumė, tai tiktai pro forma.

Užtardamas tokį budą mokymo dėl jo įtekminimo, aš turiu betgi iš savo pusės persergėti tuos, kurie norėtų prireikus iš jo pasinaudoti, kad sekant šitą budą reikia daboti vieno dalyko: paveizdai turi but aiškūs, juose neturi but nieko abejotino; sekdamas šitame dalyke priimtą p. M. mokymo budą, aš net pasakyciau, kad paveizdai neturi but toki, kaip antai jos „užgandinėjimuose ir polemikoje.“ Užties, užgavinėjimai (žinoma — iš mano pusės), kurie pagal jos išguldymą, neteislingai palyti visa pusę vieno Lietuvių luomo etc., kitiems gal pasirodyt nesuvisu toki; tuomet, žinoma, visas pamokslas eina perniek. Taigi apie tuos užgavinėjimus.

1°. Aš užgavęs visą pusę vieno Lietuvių luomo — tiesiog sakant — bajoraites. Argi jau tai teip aišku, kaip tai rodosi p. M.? Teisybė, perskaičius mano „gromatas iš kelionės“ galėjo pasirodyt, kad aš skaitau už politikaujančias *vias* Lenkaites ir sulenkėjusių tėvų — Lietuvių dukteris, kurios pradeda už-

tarti lietuvišką kalbą, bando pačios kalbėti lietuviškai; bet tai turėjo, man rodosi, išaiškinti antrasis mano straipsnis — „prie gromatų iš kelionės“ — kur politikaujančioms duotas tam tikras vardas ir aprašytos jų ypatybės. Tas antrasis straipsnis parodo, kad aš minėtos mano raštuose nekurių Lietuvos moterų tendencijos suvis nerišu su vienu ar kitu luomu (bene pas mus tiktai bajorai sulenkėję?); man teko nužvelgti didelį nesimpatiškas faktas, kuris gali mums kenkti — ir aš be pasigailėjimo išdėjau jį ant popierios; o ką tas faktas gal but žinomas ir tarp bajoraičių — tai ne mano kaltė. Gal mano kaltė pačiame nurodyme ant fakto politikavimo? Tuomet aš patarčiau p. M. paimti po savo priegloba velyk p. Varpininką: tas net per sapnus mato politikaujančias ir, suvis negražiai suglaudęs lupas, kraipo galvą, girdėdamas jų meilūs žodelius (V. N. 12 „tėvynės varpai“).

2°. Aš skaudžiai užgavęs „nekalta bitele“, t. y. p. Bitę. P. M. rodosi, kad savo straipsnyje „Moterų darbai ant platusnės dirvos“ p. Bitė kalbėjus tiktai apie atsiradimą Lietuvoj ir reikalingumą mums apšviestų moterų. Ir man rodosi, kad p. Bitė apie tai kalbėjo, bet man rodėsi ir rodosi teipgi, kad ji prie reikalingų mums moterų priskyre ir tas, kurios „politikos dėlei“ etc. Naudingumo šitų paskutinių aš negalėjau pripažinti; sunku man todėl buvo įtikėti, kad p. Bitė ir politikaujančias *istokryjų* priskaito prie reikalingų mums moterų; man rodėsi, kad ji, tikra Lietuvaitė, pasielgė šitame dalyke kaip šeimininkė, kuriai visi svečiai lygiai mieli. Gal but, kad p. Bitė ir ne dėl etiketos teip užtarė politikaujančias, bet kitų priežasčių jos atsisaukimo aš negalėjau nužvelgti ir . . . „užgavau.“

Tiek tenorėjau pasakyti prie „užgaudinėjimų ir polemikos.“ Gal vienok kam rodosi, kad p. M. ne tiek kalbėjo apie užgavinėjimus polemikose, kiek kaltino manę už prasikaltimus prieš bajoraites ir p. Bitę ir kad aš vel saviškai supratau p. M. straipsnį, įieskodamas tarpo prasilenkti atsaikimo savo žodžių, kurinos jų palaikė per neteisingus. Norėdamas atsilikti ir su tokiais užmetinėjimais. pridursiu da keleta žodžių. 1. Kas podraugei su p. M. mano „gromatose iš kelionės“ nužvelgė užgavimą bajoraičių, tie ras „atsaukima“ tokio užgavimo antrame minėtame čionai mano straipsnyje ir aukščiaus duotame paaiškinime. 2. p. Bitė aš nelaikauk per teip lengvai „užgaunama“, kaip tai rodosi p. M. Jeigu p. Bitė tikrai būtų pasijutęs užgauta, tai, man rodosi, būtų mokėjus už tai atsilyginti ir be pagalbos iš šalies. P. A. Pakaleivingas.

Kritika ir bibliografija.

Etnologiškos smulkmenos. Parašė Dr. J. Basanavičius. (Su viena mapa). Tilžėje 1893 m., m 8°, psl. 32.

Sunkus yra darbas tyrinėti istorija išnykusių tautų, pasiremiant vienat ant sutrūnėjusių jų kaulėlių ir šėip visokių mažmožių, atrastų senovės kapuose. Nelengva iš palaidų tokių liekanų išskirti tikra istoriška teisybė; tankiai visas daugelio metų darbas, besigriozdžiant išnaikintuose senovės būstuose, neatneša mokslui nėkokie vaisiaus arba tiktai labai mažą naudą. Jei sunku pažinti tautos praeitis iš rastų žemėje visokių senovės daiktų, tad juo painu yra iširti senovė iš perkraipytų senovės raštuose, kartais visiškai klaidžiai surašytų trumpų žinių, randamų senose chronikose ir šėipjan visokiose kitų laikų užrašose. Kadangi teip sunku yra iširti maž' težinomų senovės tautų gyvenimas, todėl labai nedaug yra ir tikrai darbuojančios ant šitos slidžios dirvos, o da mažiaus

randame tokių, kurie yra įleidę tikrai šviesų spindulį į tamsų senovės gyvenimą.

Tyrinėtojas priešistoriško laikmečio tautos gyvenimo, jei nori surast tiktai gryną, kitiems įtikimą teisybę, turi būt labai gerai ir arti susipažinęs ne tik su viena kokia, bet dar su kelioms pašalinėms mokslo šakomis. Išvedams kokius-nors naujus nusprendimus, jis privalo dar sangotis, idant ant bet kokio pamato nestatytų naujos mokslo teorijos; prie to pažinimas artimų mokslo šakų gali tiktai sutaikyti atsargius tyrinėtojaus išvedimus su visų pripažintais kitų mokslų rezultatais. Beto dar, tokis ištyrinėtojas kartais gerai padarytų, kad statydamas naują teoriją nenorėtų naudotis iš kiekvieno mažmožio, nes mažmožiai, ant kurių remiama teorija, kartais visiškai netinka jai, bent nekiek nesustiprina jos.

Šitos mintys atėjo man į galvą, perskaičius nurodytą antraše knygutę, parašytą žinomo mūsų tautiečio, tyrinėtojaus priešistoriško Lietuvių tautos gyvenimo, Dr. J. Basanavičiaus. Čia, kaip ir kitur savo darbuose, gerbiamas autorius stengiasi iširti tolymą mūsų senovę, tamsią priešistoriškos Lietuvos praeitį; tikrius sakant, rašytojas „Etnol. Smulkmenų“ ištyrinėja kiltį daugelio tautelių, kurias mini senovės raštai, vis tokių visai artimų tautelių, kurios, susistūmusios į vieną vietą ar sumažėjusios, davė, pagal jo nuomonę, žinomą istorijoje ir dabar mūsų, Lietuvių, tautą. Kas norėtų arčiau pažinti p. B—aus išvedimus apie šį dalyką, tas gerai padarytų, pats perskaitęs šitą intesingą knygutę, nes aš čionai nurodysiu tiktai kelis mažmožius, kurie šaukte šaukė viršų išreikštas mano mintis. Kadangi visas p. B—aus darbelis yra sudėtas iš atskirų „smulkmenų“, — darbelyje yra devynios tokios „smulkmenos“, — todėl ir mano nurodymai bus sumesti tiktai iš palaidų ir smulknių nužvelgimų, daugiausiai filologiško charakterio. Tu, kurie nemėgsta skaityti apie tokius filologų mažmožius, prašau man dovanoti, jei būsiu per daug nuobodus.

I. Pirmoj „smulkmenoje“ balbama apie vietą ir sąlygas gyvenimo jau senai išnykusios arba tariant išnaikintos „Getvių“ tautos, labai narsios Lietuvių giminės. Autoriaus nuomonės skiriasi čia nuo kit^{os} istorikų daugiausiai klausyme apie *lietuvišką* „Getvių“ vardą, kurį jis stengiasi išvesti iš visokių mums ža nomų šitos tautos pavadinimų. Taigi, giminę, žinomą po vardais „Getminsitae, Getnesitae, Jadzwingi, Jatt viagi . . .“, p. B—us lietuviškai vadina tiesiog *Getviais, Getvių* tauta; bent teip turėtų skambėti, pagal p. B—aus nuomonę, lietuviškas žodis, išverstas iš visų mums žinomų, svetimų jo varijantų. Bet prijėmus šitą vardą, tuojau kyla kitas klausymas: kodėl „Getvių“ vardas turi būt *lietuviškas* arba tariant „getviškas“? Galėjo jug ir teip būti, juog „Getvių“ tauta po šituo vardu tiktai savo kaimynams tebuvo žinoma, o ji pati rasi ir kitaip save vadino. Jug patys Lenkai, Vokiečiai, Igauniai (Estai) nevadina savęs Lenkais, Vokiečiais, Igauniais, (Estais), ir vardu, kuriuos Lietuviai (ir Latviai) duoda Lenkams, Vokiečiams ir Estams, tų pačių tautų žodynuose nė nesurastume. Jei tad kaimynai vadindavo mūsų tautiečius „Getviais“, tai dar negalima žinoti, kaip tie patys „Getviai“ save vadinė.

Kadangi, vienok, pavadinimui „Getvių“ tautos reikia turėti ir atskiras žodis, todėl iš daugelio visokių mums žinomų šitos tautos vardu patarčiau išsirinkti vieną vardą, būtent p. B—aus „Getvys“, kurs lengva bus atsimiti ir skamba visiškai lietuviškai

sulyg. „Lietuvys, Latvys, Getvys“). Netinku tiktauti su p. B.—aus prijamam prie „Getvys, Getviai“ žodžių „Getvingas, ingi“ (p. 12), nes substantivo su priesaga — *ingas* (mascul.) ir pabaiga — *i* daugskaitoje negali būti *lietuviškos* kalboje.

II. Žodį „Getvys“ p. B.—us išveda iš *getis, getvis, gatvis*, kurie pagal Kursaity reiskia „ganyklą“ (Weide) „gėnėstį“ (Viehtrift), ir teip protuoja: „po vardu *Getai, Getviai* turime suprasti gentę (= giminę, tautą), turinčią daug ganyklų, gečių, o drauge, žinoma, ir apskiai naminių gyvulių prilaikančią“ (p. 12). Viena, žodžių *getis, getvis, gatvis*, iš tikrųjų sakant, nė pats Kursaitis nežino; jis nurodo tiktauti, kad prasmėje „Viehtrift“ radęs vieną žodį pas Mielcke („getis“), antrąjį prasmėje „Trift, Viehtrift“ pas Nesselmaną („gatvė, gatvis“), o trečiojo („getvis“) visiškai nė nemini, nės, matyti, jo nežino. Antra, p. B.—us bereikalo duoda minėtiems žodžiams prasmę „ganykla“, nes, viena, jie niekad nereiskia tos prasmės, kuria turi žodis „ganykla“, o antra, pats Kursaitis, ant kurio remiasi p. B.—us, aiškiai pasako, kad tie žodžiai reiskia tiktauti „genestys“ (= varyklos), kuris būtinai reikia atskirti nuo „ganykla“ Weide (žiūr. *getis, gatvė, genestys*, Karš. Lit. D. Wörterbuch). Trečia, kalbant apie prasmę žodžio *gatvė*, reiktų žinoti dar keli svetimų kalbų žodžiai, su kuriais jis tikrai yra surištas; šitai tie žodžiai: sen. norveg. *gata* = takas, šved. *gata* = gatvė (Strasse), — rus. *ра́тъ* = kelias per pelkėtą ir klampią vietą, ištaisytas žabais ir išpiltas žemėmis, — latv. *gatva, gate* = aptvertas iš abiejų pusių kelias (gyvuliams varyti ir žmonėms eiti). Jei šitas žodis mūsų kalboje nėra svetimas, tad šaknis jo bene bus toji pati, kurią turime Latvų žodyje *gāju* (= ējan). Ar šaip ar teip, aiškiai matoma, kad žodis *gatvė* Strasse (Dauk. Būdas, p. 223), Trift, Viehtrift (Nesselm. Wörterbuch), sprendžiant pagal žinomus mums šaltinius ir jo etimologiją, reiskia vietą, paskirtą *ėjimui, važiavymui, varymui*; tiktauti ilgainiui, nors dar nevisur, jis įgijo Lietuvoje prasmę ir varyklų arba gėnėsiu t. y. vietų, kuriomis *varomi* į ganyklas *sodiečių gyvuliai*.

Kaip mato skaitytojas, aš nerandu nėkoko pamato, dėl kurio „po vardu *Getai, Getviai*“ reiktų suprasti giminę, turėjusi daug ganyklų ir gyvulių. To nematydamas, pripažįstu vienok su p. B.—um, kad pati toji tauta, kaip ir kitos ano laiko giminės, galėjo turėti daug pievų, dirvonų, girių, — ganyklų ir, žinoma, daugybę reikalingų ir nereikalingų to laiko žmonių gyvulių.

Ant galo pagalios, jieskoti pirmutinės prasmės žodži „Getvys“ yra daug sunkiaus, nekaip tyrinėti, ką reiskia žodžiai *Grekas, Rusas, Lenkas*; su žodžiu „Getvys“ yra kurkas painesnis darbas, nes iš visų mums žinomų tos tautos vardų mės gerai dar nežinome, kaip tikrai jie *patys* save vadino, arba kaip *kiti* juos tikrai vadino.

Etimologija žodžio „Getviai“ išvedama iš *getis, gatvė*, ir tūli viduramžio rašytojai nurodo p. B.—ui lietuviškumą ir minimų istorijoje „Getų“, kurie nuo laiko imperatoriaus Augusto žinomi buvo Rymiečiams ir po vardų „Dakų“. Prieš Kristaus gimimą ir pirmuose amžiuose po Kr. užg., tautą su šituo vardu mės randame begyvenant pas Dunojaus upę; vėliaus, viduramžio metraščiai šituo klasišku vardu (Getai, Dakai) vadindavo ir Lietuvių tautes, gyvenusias maždaug dabartinėj Lietuvoje. Kad vardas *Getai* esąs tikrai lietuviškas ir buvęs gerai žinomas tarp Lietuvių, p. B.—us mato ir iš dabartinių Lietuvių žinomų vardų ir pavardžių. Pamatodams savo nuomonę, p.

B.—us teip rašo: „Tokios pravardės, kaip: *Getas, Gečius, Giecevič*, daugybė vardų kaimų: *Gečiai, Gečiškiai, Gečiūnai, Gečiškiai, Getišškiai, Getenai, Gettautiškiai, Getlaukis, Gečgaliai* ir k. visur Lietuvoje — Kauno, Vilniaus, Suvalkų gub. — užsilikusių, rodo mums, kad Getų gentės (= giminės) ant didelio ploto Lietuvoje apsigyvenusios buvo (p. 14).“ Nurodydams pavardes: *Getas, Gečius, Giecevič* p. B.—us remiasi ant „Алфав. Списокъ землевлад. Ков. рыб.“ (Kaunas, 1882 m.) vienok toj pat knygoje, spausdytoje antru kart (1889 m.) nors ji daug pilnesnė už išėjusią 1882 m., radau tiktauti pavardę *Gecevič*, pavardžių-gi *Getas, Gečius* joj visiškai nėra. Vardų viršų minėtų kaimų: *Gečiai, Gečiškiai* . . . p. B.—us pataria mums jieskoti keturiuose šaltiniuose; bet tų, kuriuos nurodo dėl Kauno gubernijos, minėtoj knygoje (Алфав. списокъ) visiškai nėra, nors, kalbėdams apie Kauno gubernijos kaimus, autorius aiškiai remiasi ir ant šito šaltinio. Iš visų čionai ir augščiaus nurodytų mažmožių, man rodos, aišku bus, juog p. B.—us su savo šaltiniais nevisur pasielgia teip, kaip tat priderėtų rimtam ir atsargiam mokslininkui, jieskančiam vienat teisybės. Dar vienas mažmožis reiktų žinoti tyrinėtojai „Getų“ tautos: ar šitas vardas yra „užsilikęs“ tiktauti vienos Lietuvos varduose? ar kita kokia tauta negalėtų teip pat teisingai pasakyti, kas tas vardas „užsilikęs“ ir jos vardų žodžiuose?

III. Apie Kaspiską jūrą, dabartinių Kirgizų tyrlaukiuose (tarp Aralisko ežero ir Kasp. jūros), pagal Herodoto žinias, gyvenę kitą-kart *Massagetai*, labai smarkūs, laukiniai žmonės, kurie turėję bendras pačias, darydavę galą susmukusiems seniems, piandavę arklus ir aukaudavę juos Saulei . . . Vėliaus, jau XV amžiuje po Kr. gim., Aenius Sylvius „Massagetis“ vadina gyventojus maždaug dabartinės Žemaičių žemės. Kaip vardą „Getų“, teip ir randamų pas viduramžio metraščius „Massagetų“ daugelis tyrinėtojų aiškina tokiu būdu: Lietuvių giminėms tuodu ir dar kitus tokius vardus viduramžio rašytojai galėję duoti tiktauti delto, kad patys buvo po didele klasicizmo įtėkme ir todėl pavadinimui nežinomų tautų ir vietų sekdavo klasiškus vardus; pagal tą nuomonę, šitas davinėjimas mūsų giminėms klasiškų vardu turėtų būti tiktauti savotiškas, labai keistas pseudoklasicizmas. P. B.—us su šita nuomone nesutinka, nes jisai randas tuos vardus ir dabar Lietuvos žemėse. „Užsilikimą iki mūsų dienų“ vardo *Massagetų* p. B.—us mato iš žodžių „Palangos Juzės“ (p. 26, 30): „Kalnai . . . parjuos Žemaičių žiamę kaip su juostu. Nu srijes tų kalnų lyg juras tas kraštas *senovėj* vadinos *Maža Getie*, kuri statė narsiausias Žalnierius (= kareivius, didems Lietuvos kunigaikštėms Keistutini ir „Vytaudui.“ Atsirėmęs ant šitų žodžių, p. B.—us teip toliaus sako: „užsilikimas šito vardo yra del mūsų gana svarbus. Jis — pirmučiausia — mums rodo, kad vardas „*Getai, Getija*“ buvo ir yra *Lemaitijoje pažįstamas*; antra — pagal tą varda galima atrestauruoti ištarimą ir žodžių: *Massagetae, Massagetai* . . . Šiandien mės žinosime, kad dvi *cc, ss* graikiškai ir lotyniškai rašomose žodžiuose tur būti ištariami kaip *s* ar *ž*, ir kad *Massagetai* — lietuviškai *Mažagetis* vadinosi.“ Nežinau kaip kiti, bet aš iš citatos, išimtos iš vysk. Valančiauskio knygutės, matau tiktauti tiek, kad dalis Žemaičių krašto, pagal garbingo vyskupo nuomonę, *senovėje* buvus žinoma po vardu „*Maža Getie*“; matau dar, kad atsirėmus ant citatos žodžių, nėkoku būdu negalima sakyti, juog reiškinys „*Maža Getija*“ esąs žinomas ir dabar Žemaičių krašte. Man rodosi, kad vyskupas

Val—is ir p. B—us savo nužvelgimams turi vieno-
 dus šaltinius, būtent viduramžio metrašius, gal tą patį
 Aenių Sylvių; aišku, kad juodu negal remtis ant
 viens-kito, kaip tat daro autorius „Etnol. Smulkm.“
 Paskutinėje citatoje, išimtoje iš p. B—aus knygutės,
 yra dar pasakyta, kad dvi lotyn. ir grek. *ss* reikią
 ištarti kaip *š* ar *ž*. To mėš vėl nėkokiū būdu ne-
 galime sakyti; greičiaus galima būtų manyti, kad
 savo *ss*, *cc* Rymiečiai ir Grekai ištardavo ne teip,
 kaip mėš savo *s* arba *z**). Prirėikus išreikšti mūš
 balsus, paženklinamus dabar raidėmis *s*—*z*, jie ne-
 galdavo vartoti tokių raidžių (*ss*, *cc*), kurios jų kalbose
 reiskė visai ką kitą. Galiausiai, jei p. B—us žodyje
Mazagēciūs vis dar norėtų matyti „mūš Mazagēciūs“,
 tad iš vieno paveizdo vis-tik neturėtų spręsti apie
 ištariamą senovės raidžių.

Lotyniškam žodyje *Samogitia*, *Samogitae* p. B—us
 mato tiktai perdirbtą vardą „*Zemegetū*, t. y. žemai gy-
 venančių Getū“ (p. 16). Pagal p. B—aus nuo-
 monę, „*Zemegetū*“ vardas esąs teip padarytas, kaip
 Grekų *Σαμοδαχνη*. Man vistik rodos, kad žodis *Sam-*
ogitae yra lotynizuoti mūš „Zemaitėi, Zemaičiai“:
 mūš *z* perėjo į lotynišką *s*, ištariama Vokiečių žė-
 mėje, kaip *z* prieš balsę, mūš *mai* pėrėjo į *moi*, *moji*
 ir paskui jau į *mogi*, kur *g* buvo ištariama iš pradžių,
 kaip *j* (sulyg. „gehen, ging“). Reikia žinoti, juog
 Vokiečiai, nors rašydavo žodžius lotyniškai, vienok
 ištardavo savaip, t. y. vokiškai. Jie ir dabar žodį
 „*Samogitae*“ taria su *j*, o ne su *g*; tiktai mėš su
 Slavais, ištardami Vokiečių padarytą lotynišką vardą,
 tariame jį savotiškai, būtent su *g*, ir paskui visaip
 protuodami įieškome jo ne savo žodyje, bet kas-žin
 kokiuose mūš pačių pramanytuose „*Zemgetuose*“.

Viduramžio rašytojai mūš Žemaičius vadindavo
 dar kitioniškais, kitaip perkraipytais vardais; tokiu
 būdu chronikose mėš randame dar *Sameytha*, *Szomoyth*,
Samethia . . . (p. 16, 17). Ant šito dalyko p. B—us
 remia ir savo teoriją apie „*Zemgetus*“, kuriuos jis mato
 chronikų varduose su *g* po *mo-ma-me*, ir „*Zemaičius*“
 kuriuos randa varduose su *y*, i po *mo-ma-me*. Ir
 šitai nuomonei labai sunku rasti tikras tvirtas pama-
 tas. Kad Vytauta (p. 17), rašydamas lotyniškai, Žė-
 maičius vadino *Szomoyth*, o kitus Lietuvius — *Aus-*
stote (sulyg. „Zemaičiai — Augštaičiai“), tas, man
 matos, nieko dar neparodo, arba tariant parodo tik tiek,
 juog Vytauta ir kiti, kurie geriaus buvo prisiklausę
 Lietuviių kalbai, mokėjo ir norėjo išreikšti mūš vardą
 siek-tiek tikriais, negu daug tolymesni nuo mūš
 tautos šaltiniai. Ilgainiui, kaip žinoma, vardai *Szom-*
oyth, *Sameytha* etc. . . beveik visiškai išnyko, ir
 tuos-pačius Žemaičius, kurie ir šiandien sveiki tebe-
 gyvena, ėmė vadinti tiktai *Samogitais*.

Nuo to-pat žodžio *žemė*, įeinančio „*Zemgetū*“ var-
 dan, pagal p. B—ų, mėš turi ir kelias Lietuviių pavar-
 des: *Samukis*, *Samulis*, *Samilis* (p. 17). Čia sunku bus
 suprasti, kodėl žodžiuose *žemė*, *Zemgetas* tariame pra-
 džioje *ž*, o pavardėse *Samukis* etc. — *s*. Žodžiuose, kur-
 ie kilę iš vieno liemens, to negali būt vienoj kalboje.

IV. Toliaus p. B—us kalba apie daug dar kitų
 giminių, kurias priskiria vis prie Lietuviių. Tarp kitų
 mėš ten randame kalbą apie *Aistus*, apie tuos-pačius

*. Eilėje (im Verse) *ss*, *cc* paigindavo prieš save tar-
 menį, iš ko matyti, kad jos buvo ištariamoms, kaip *dvi* priešbalei;
 jei tos *ss*, *cc* būtų ištariamoms, kaip viena *š* arba viena *ž*, tad
 eilėje nebutų tokio paigginimo. Antra, romaniškose kalbose ir
 dabartinėj Grekų kalboje *dvi* senovės žodžių *s* niekur netaria-
 mos, kaip *š* arba *ž*, ko galima būtų kur-nekur laukti, jei se-
 novėje jos reiskė tose kalbose *š*, *ž*.

„*Aestii*“, kuriuos mini C. Tacitas. aprašinėdamas savo
 „Germanijoje“ Rytų Europos gimines. Daugelis tyr-
 rinėtojų po „*Aestais*“ (*Ἀεσται*, *Osti*, *Aestii* etc. . .)
 supranta tąs gimines, kurios gyveno į rytus nuo Ger-
 manų, *Ostland's*, nuo ko ir buvo gavusios savo vardą
 Rymiečiai, norėdami įvardyti tąs tautas, vadino jas
 germaniškai, t. y. sekdami Germanus, nuo kurių jie
 patirdavo apie „*Aestus*“ ir visokias žinias. Ištikimas
 mokslininkas, tyrėjas mūš mitologijos, prof. A. Mier-
 zyński maž-daug šiteip rašo apie kalbamą dalyką:
 „Po vardais *Aestii* (Tacitus), *Haesti* (Cassiodorus), *Aesti*
 (Jordanas), *Aisti* (Einhart) ir *Esti* (Wulfstan) reikia
 suprasti Lietuviių tautą (plačioj prasmėje). Pradedant
 nuo IX amž. iškilą palengva vardai atskirų Lietuvos
 giminių, kaip antai: Sambai, Prūsai, Lietuviai, Lat-
 viai ir juo labiaus Lietuviių gimines buvo žinomos su
 šitais ypačiais vardais, juo tolyn juo jų traukėsi ben-
 dras, Germanų duotas joms, vardas „*Estai*“, kurs pas-
 kutinai likosi tiktai prie vienos tautos, jos pačios
 kalboje *Maarahvais*, o mūš daugiausiai *Estais* (Iga-
 niais) vadinamos (Zrōdła do Mytol. Lit. I, 1892 m.,
 psl. II)“. P. B—us po *Aestais* supranta, kaip sakėme,
atskva Lietuviių giminę vardu „*Aistai*“, ir mato jos
 liekanas keliuose mūš tautos varduose (p. p. 19 ir 20).

Venedus, apie kurios mini tarp kitų rašytojų ir
 Tacitas, p. B—us, kaip ir galima buvo tikėtis, priski-
 ria ar prie mūš tautos. P. B—us mąno, kad nuo
 Venedų laiko užsilikusios iki musų dienų net kelios
 pavardės, kaip antai: *Vencius*, *Vencus*, *Vencevič* . . .
 (p. 21). Gana bus žinoti, kad iš „*Venedų*“ nėkokiū
 būdu negalima sutverti tokių, nors Lietuvoje žinomų,
 bet ne lietuviškai (sulyg. *e*, *ne*) skambančių pavardžių.
 Ar „*Vencas*, *Vencius*“ nebus tik ekvivalentas žodžio
 „*Wencław*“, kaip liet. „*Vincas*“ yra tokiu ekvivalentu
 del „*Vincenty*“?

V. Penktoj „smulkmenoje“ kalbama apie prasmę
 žodžių *trakas*, *lyda*, *lydimas* ir kilusius iš čia tautos
 vardus (p. p. 21, 26). Iš to, kas knygutėje parašyta
 toliaus, matyti, kad varda *Trakai* autorius „Smulk-
 menų“ suriša su greikišku *Θράκες*, o žodį *Lyda* su ži-
 nomu nuo Grekų vardu *Λυδοί*. Man rodos, kad toks
 suartinimas su greikiškais žodžiais šituo tarpu visi-
 kai negalimas: žinant, kad Grekų raidėms *θ*, *υ*, *α*
 mūš kalboje atsako *d*, *u*, *ai* (sulyg. *θραυός* = *drašus*,
πλατός = *platus*, dat. *χωρά* turi *α*, kaip liet. *varnai*, *žmō-*
nai turi *ai*), iš *Θράκες*, *Λυδοί* reikėtų laukti „*Draikai*,
Ludai“ arba „*Vildai*“ (sulyg. *λύκοι* = *vilkai*). Iš „Etn.
 Smulkmenų“ nematau nėkokios priežasties, del kurios
Trakai (*Θράκες*) ir *Lydai* (*Λυδοί*) turėtų būt laikomi per
 Lietuvius arba Lietuviių gimines.

VI. Jau pirmiaus minėtą vardą *Dakai* p. B—us
 mato tokiose pavardėse, kaip antai *Dočys*, kaimo varde
Dakniškiai etc. . . Sėknis visų tų vardų esant žodyje
dokti (išmanyti, suprasti), *doka* (išmintis, supratimas).
 Viena, nepažeidus kalbų mokslo, negalima suartinti
 ir vienoj eilėje sustatyti žodžių *Dakai*, *Dočys*, *Dak-*
niskiai (k nepėreina mūš kalboje į *č*, sufikso-gi *niskiai*
 visiškai nėra lietuv. žodžiuose); antra, norėtume ži-
 noti, iš-kur p. B—us surado minėsoje prasmėse žodžius
dokti, *doka* (Nesselman's ir Kuršaitis jų nežino).

Su *Dakais* p. B—us suartina „*Dzakus* (I)“, *Dzūkus*,
 kuriuose jis mato viduramžio Getvių liekanas. *Dzūkai*
 (Getviai), pagal p. B—ų, palikę po savęs, savo senovės
 būstuose, žymes, būtent geografiškuose Lenkų var-
 duose ir pačioj jų kalboje; Lenkų ir Baltarusių rai-
 dėse *č* (suminkšt. *t*) ir *dž* (suminkšt. *d*) p. B—us mato
 tokią Getvių įtekmę ant savo kaimynų kalbos. Šitos
 pažiūros apie Getvių įtekmę neturi tuo tarpu nėkokie

moksliško pamato; tiek težinome, kad Dzūkai turi nuo Slavų prisijėmę daugybę žodžių, — rasi ir pačią išsartį *t* ir *d* (prieš siauras balses) bus gavę nuo Lenkų ir Baltarusių.

VII, VIII ir IX. Paskutinėse „smulkmenose“ kalbama apie *Krivicius*, *Masius* ir dar kitas gimines. *Kriviciai* priskaitomi prie Lietuvių: *Masiai*, kuriuos Daukantas (Būdas, p. 10) padaro iš žodžio *medis* (!), esą ar Lietuvių giminė, užsilikusi varduose *Masiai*, *Mysiai*, *Mysiuolis*, *Musionis* etc. Su žodžiu *Masiai* ponas B—us sustato grekišką vardą *Mosol*. Visa knygutė baigiasi nurodymu laiko, kuriame minėtas jame gimines mės randame jau Lietuvoje begyvenančias...

Skaitytojas mato, kad visi senovės Aestii, *Θαῦλας*, *Αῖθολ*, *Μοσολ*, *Venedae*, *Daci*, *Getae*, *Massagetae*, *Kriviciai* etc. . . . , pagal nuomonę p. B—aus, buvę mūsų tautiečiai, visi kalbėjo maž-daug lietuviškai! Augščiau taikiausi nurodyti vietas, kurios išsankė mano abejojimus ir kartais reištikėjimą tokiai nuomonei. Bet, žinoma, aš negaliu sakyti, kad savo nurodymais būčiau jau sugriovęs ir visą p. B—aus teoriją. Aš norėjau tik išrodyti kelias silpnas puses, dėl kurių p. B—aus išvedimams tuo-tarpu nevisur galima, pagal mano nuomonę, tikėti. Teisybę sakant, aprašydamas silpnas „Smulkmenų“ puses, turėjau dar vieną norą, būtent norėjau, kad p. B—us, rašydamas daugiaus visokių „smulkmenų“, būtų atsargesnis su savo skaitytojais ir jų reikalavymais nuo mokslisų darbų; norėjau savo nurodymais įkalbėti mūsų gerbiamam tautiečiui, kad etnologiški išvedimai reikėtų statyti ant šiek-tiek tvirtesnio pamato, nes šep jiems sunku bus tapti įtikimais akise Lietuvos skaitytojų. Da mažmožis: mės, Lietuviai, papratę žiūrėti ant p. B—aus raštų, kaip ant kokių įžymių mūsų raštenybės darbų, todėl reikėtų, kad šitai suprašų ir pats malonus rašytojas tų darbų ir, kur galėdams, negriautų tokioje nuomonės apie savo naudingus Lietuvai darbus.

Norėčiau dar pasakyti nors kelis žodžius apie „Smulkmenų“ kalbą ir nurodyti kelias klaidas, kurių kaip ir kiti mūsų rašytojai, negalėjo išvengti nė p. B—us. Taigi, kas negero randama iš šitos pusės jo ištyrinėjime?

Pirmiausia puola į akį citatos su jų svetimais kalba. P. B—us prirašė nemazą yvairių citatų, ant kurių remia ir savo išvedimus. Yvairiose kalbose, neišvertęs jų į lietuvišką kalbą. Tokios būdu p. B—aus knygutę gali skaityti retas žmogus, tiksliai, kurie prie lietuviškos kalbos moka dar toli, kaip, lenkiškai, vokiškai ir rusiškai. Man matosi, kad tat perdideli reikalavimai nuo skaitytojais; citatos turėtų būt išverstos lietuviškai.

Svetimi vardai, vardai vietų, kur gyvena ne Lietuviai, „Smulkmenose“ gauna tokias formas, kuriose lygšiolei buvo nežinomi; kartais mums žinomi, tikrai lietuviški vardai „Sm—se“ įrašyti taip, kaip juos ištaria tik svetimtaučiai. Tokiu keliu p. B—us vartoja kartais gana keistus vardus: Beržinė, Duna, Gartynas, Miniškis, Naras, Smaleniškis, Vilija, Vištule, Viteviške . . . ; jų vietose turėtume sakyti ir rašyti: Berzina, Danguva (liet.), Gardinas (liet.), Minskas, Naravas, Smolenskas, Nerys (liet.), Visla, Vitebskas. Mano nuomonė apie šitą dalyką yra tokia: su svetimų tautų vardais turėtume taip elgtis, kaip norėtume, kad jos, t. y. svetimos tautos elgtusi su mūsų pačių vardais. Svetimo krašto vardai reikėtų vadinti

savaip tik tuomet, jei mūsų žmonės būtų tikrai pripratę prie tokių ypatingų pavadinimų (*Mintauja* = Mitau, *Liepojus* = Libau, etc.) Teisinti naujus vardus nurodymais ant lietuviškumo tų vardų senovėje — mums, bent mūsų mokslininkams, visiškai nepriderėtų; teip daro tiksliai politikai, kuriems rūpi ne tiek mokslas, kiek egoistiški siekliai.

Prie didesnių klaidų prieš mūsų kalbos gramatiką pirmiausia turi būt priskaitomas vartojimas prie pasyvo prievardės *per*, tokiose vietose, kur reikalingas vienas genityvas: „naikinami *per* yvairias tautas“, p. 6; „valdomi buvo *per* kunigaikščius“, p. 8; mės randame *per* jį paminėtą vardą“, p. 21. Štai dar kelios klaidos, kurias nužvelgian beskaitydamas pono B—aus tyrinėjimą: „Sunyko ir Prūsai, *besikoviant* (= besikovodami) su Vokiečiais“, p. 6; *minavoti*, *minavoja* (= minėti, mini); *tikyba*, *tikybė* (= tikėjimas); *situomi*, *tuomi*, *juomi*, *kuriumi* (= situo, tuo, juo, kuriuo); „tas kaimas dabar išnykęs yra (= t. k. . . . išnykęs), p. 20; *neatbutinai* (= būtinai); *žemdarbysta* (ir *žemdarbys*) vietoje žodžių *žemdirbystė* (ir *žemdirbys*), p. 25; . . . .

Jei reikėtų tiesiog atsisaukti apie p. B—aus kalbą, tad pasakyti turėtume, juog p. B—us lietuviškai rašo gana gražiai, kur-kas geriaus, nekaip daugelis kitų mūsų rašytojų; jei aš čionai vis-tik nurodau ir kelias menkas klaidas iš šitos pusės, tai darau tik delto, juog malonu būtų, kad mūsų raštuose, ypač geresniuose jų skaitlius visiškai sumažėtų.

Apie rašybą, vartojamą „Smulkmenose“ ir kituos p. B—aus raštuose, pakalbėsiu neužilgo atskiram straipsnelyje.

Kaz. Obelaitis.

Kaunas 1/13. Vasario 1894 m.

Dainų Balsai. Melodienen litauischer Volkslieder gesammelt und mit Textübersetzung, Anmerkungen und Einleitung im Auftrage der Litauischen litterarischen Gesellschaft herausgegeben von Christ'an Bartsch. Gaunama prie Carl Winter, Universitätas Buchhandlung in Heidelberg.

Apgarsinimas.

Zodynas Kunigo Mykolo Miežinio

jau išėjo iš spaudos, keturiose kalbose: lietuviškai, latviškai, lenkiškai ir maskoliškai in 8°. Puslapių 292 (pagal pirmuosius apgarsinimus) prekė 2 rubliai, apdarytas 2,50 kapeikų (Amerikoje 2 doliarai, apdarytas 2,25 centai) užprašantiems iki Liepos mėnesiui, potam bus 3 rubliai. Adresas: Germania. M. Noveski, Tilsit (Otspreussen).

Pinigus ir laiškus į Varpo ir Ukininko redakciją siunčiant, reikia šitokias adresas padėti:

Herrn Dr. Bruazis, Tilsit (Ostpreussen).

Turinys:

Pravoslavija Kauno gubernijoje. *Joniškis*. — Kainas, misterija Byrono. *Vincas Kapsas*. — Tiroliaus mergaitė. *Birutė*. Lietuvos istorija. *Lietuvos vaikas*. — Įtekė rašnavos pabaigos XVIII amž. ant didžiosios Prancūzų revoliucijos. *Puškys*. — Tėvyos varpai. — Prie „užgaidinėjimų ir polemikos“. P. A. *Pakeleivinas*. — Kritika ir bibliografija. („Etnologiškos smulkmenos“). Kaz. Obelaitis. — Apgarsinimas.

Atsakantis redaktorius: Kristupas Voska, Tilžėje. — Spausdinta pas Otto v. Maudarode, Tilžėje.